

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická ■

VÝTVARNÉ HRY S -ISMY

Diplomová práce

Studijní program: M7503 – Učitelství pro základní školy
Studijní obor: 7503T047 – Učitelství pro 1. stupeň základní školy
Autor práce: **Monika Frýbová**
Vedoucí práce: PhDr. Hana Valešová, Ph.D.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Monika Frýbová**
Osobní číslo: **P10000480**
Studijní program: **M7503 Učitelství pro základní školy**
Studijní obor: **Učitelství pro 1. stupeň základní školy**
Název tématu: **Výtvarné hry s -ismy**
Zadávací katedra: **Katedra primárního vzdělávání**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Zjistit využívání výtvarných úkolů inspirovaných moderním uměním, metodou písemného dotazování učitelů prvního stupně.

Na základě výsledků dotazníkového šetření a studia odborné literatury vytvořit soubor výtvarných úkolů a metodických listů.

Vybrané úkoly realizovat ve výuce a jejich účinnost ověřit pomocí anketního šetření.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

HAZUKOVÁ, Helena a Pavel ŠAMŠULA. Didaktika výtvarné výchovy. Praha: Karolinum, 1991. ISBN 80-7066-368-5.

PIJOÁN, José. Dějiny umění 8. Praha: Knižní klub: Balios, 2000. ISBN 80-242-0216-6.

PIJOÁN, José. Dějiny umění 9. Praha: Knižní klub: Balios, 2000. ISBN 80-242-0217-4.

ROESELOVÁ, Věra. Řady a projekty ve výtvarné výchově. Praha: SARA, 1997. ISBN 80-902267-2-8.

UHLÍŘ, Jan. Tvoříme ve stylu známých malířů. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-670-5.

ZHOŘ, Igor. Proměny soudobého výtvarného umění. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-25555-8.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Hana Valešová, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání diplomové práce:

5. prosince 2013

Termín odevzdání diplomové práce:

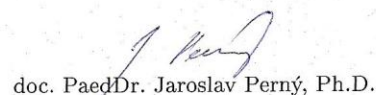
20. dubna 2015

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

doc. PaedDr. Jaroslav Perný, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 11. prosince 2013

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní PhDr. Haně Valešové, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, její čas a ochotu. Děkuji také Mgr. Šárce Coganové za pomoc při realizaci praktické části.

Anotace

Cílem této diplomové práce je vytvoření metodických listů inspirovaných dějinami umění 20. století na základě prostudování odborné literatury. Dílčím cílem je zjištění, zda učitelé na 1. stupni základních škol zařazují do výuky výtvarné výchovy hodiny inspirované touto tematikou.

V teoretické části je rozebrána výtvarná výchova z hlediska jejího vývoje a zařazení v systému všeobecného vzdělávání. Dále jsou zde popsány výtvarné hry a etudy, jednotlivé výrazové prostředky a techniky, které se ve výtvarné výchově používají. Nejobsáhlejší kapitola této části je věnována jednotlivým ismům a má poskytnout základní přehled o stěžejních směrech 20. století.

Praktická část je rozdělena na tři kapitoly – Anketní šetření, Metodické listy a Realizace v praxi. V anketním šetření je proveden průzkum, zda učitelé zařazují směry 20. století do hodin výtvarné výchovy. Dále je v této části vytvořen sborník metodických listů, které jsou inspirovány dějinami moderního umění a nenásilnou formou žákům přibližují jednotlivé směry. Část těchto metodických listů byla také realizována v praxi.

V závěru práce jsou shrnuty veškeré poznatky z mnou realizované výuky, při které byly ověřeny některé metodické listy.

Klíčová slova: výtvarná výchova, výtvarné umění, směry - ismy, metodické listy, umělecká díla, anketní šetření

Annotation

The aim of the dissertation is to create methodological sheets inspired by the history of 20th century art upon examination of the professional literature. Partial aim is to determine whether teachers at 1st grade of primary school classified in art education lessons inspired by this theme.

The theoretical part discusses the art education in terms of its development and inclusion in the system of general education. There are also described art games and stories and various means of expression and techniques which is used in art education. The most comprehensive chapter of this part is dedicated to single isms and it has provide a basic overview of the essential trends of the 20th century.

The practical part is divided by three chapters – Survey investigation, Methodological sheets and Realizations in practice. In a survey investigation is performed a research whether teachers are classified directions of 20th century into lessons of art education. Further in this section is created collection of methodological sheets which are inspired by history of modern art and in nonviolent form show individual directions for pupils. Part of these methodological sheets were also realized in practice.

In conclusion are summarized all knowledge from my realized teaching in which were verified some methodological sheets.

Keywords: art education, fine arts, directions – isms, methodological sheets, artwork, survey investigation

Obsah

Úvod.....	11
1 Teoretická část.....	12
1.1 Výtvarná výchova a umění.....	12
1.1.1 Vývoj výtvarné výchovy	12
1.1.2 Postavení výtvarné výchovy v systému všeobecného vzdělávání... 13	
1.1.3 Výtvarná výchova v RVP.....	14
1.1.4 Kurikulární dokumenty versus praxe	15
1.2 Výtvarné hry a etudy	15
1.3 Námět, obsah a forma uměleckého díla	16
1.3.1 Výrazové prostředky	16
1.3.2 Techniky	18
1.4 Minimum z dějin moderního umění pro učitele.....	21
2 Praktická část.....	40
2.1 Anketní šetření	40
2.2 Metodické listy.....	47
2.2.1 Neoplasticismus.....	48
2.2.2 Orfismus	50
2.2.3 Dadaismus	52
2.2.4 Surrealismus	54
2.2.5 Futurismus	56
2.2.6 Op art.....	58
2.2.7 Kinetismus.....	60
2.2.8 Pop art.....	62
2.2.9 Kubismus.....	64
2.2.10 Fauvismus.....	66

2.3	Realizace v praxi a reflexe	67
2.3.1	Orfismus – Přiletěla bublina (1. třída).....	68
2.3.2	Dadaismus - Jako slavní umělci (2. třída)	71
2.3.3	Op art – Když nás klame zrak (3. třída)	73
2.3.4	Pop art – Nejdůležitější část (4. třída).....	75
2.3.5	Fauvismus – Krajina podle bláznivého fotografa (5. třída).....	77
3	Závěr.....	79
4	Seznam literatury	80
5	Přílohy	82

Seznam tabulek

Tabulka 1:	Přehled vybraných ismů v časových rozmezí.....	21
Tabulka 2:	Vyhodnocení otázky č. 1 - 1. část.....	41
Tabulka 3:	Vyhodnocení otázky č. 2	41
Tabulka 4:	Vyhodnocení otázky č. 3	42
Tabulka 5:	Vyhodnocení otázky č. 4	42
Tabulka 6:	Vyhodnocení otázky č. 7	43
Tabulka 7:	Vyhodnocení otázky č. 8	44
Tabulka 8:	Vyhodnocení otázky č. 9	44
Tabulka 9:	Vyhodnocení otázky č. 10	45
Tabulka 10:	Vyhodnocení otázky č. 11	45

Seznam obrázků

Obrázek 1:	Seznámení s materiálem.....	67
Obrázek 2:	Plánování	67
Obrázek 3:	Přiletěla bublina.....	70
Obrázek 4:	Přiletěla bublina.....	70
Obrázek 5:	Claude Monet - parafráze	72
Obrázek 6:	Claude Monet	72
Obrázek 7:	Když nás klame zrak	74
Obrázek 8:	Když nás klame zrak	74

Obrázek 9: Nejdůležitější část.....	76
Obrázek 10: Krajina podle bláznivého fotografa.....	78
Obrázek 11: Krajina podle bláznivého fotografa.....	78
Obrázek 12: Přiletěla bublina.....	P1
Obrázek 13: Přiletěla bublina.....	P1
Obrázek 14: Přiletěla bublina.....	P1
Obrázek 15: Přiletěla bublina.....	P1
Obrázek 16: Čtenářka - parafráze (2. třída)	P2
Obrázek 17: Čtenářka (2. třída).....	P2
Obrázek 18: Mistr Theodorik – parafráze (2. tř.).....	P2
Obrázek 19: Mistr Theodorik.....	P2
Obrázek 20: Egypt – parafráze (2. třída).....	P3
Obrázek 21: Egypt	P3
Obrázek 22: Když nás klame zrak	P4
Obrázek 23: Když nás klame zrak	P4
Obrázek 24: Když nás klame zrak	P4
Obrázek 25: Když nás klame zrak	P4
Obrázek 26: Nejdůležitější část.....	P5
Obrázek 27: Nejdůležitější část.....	P5
Obrázek 28: Nejdůležitější část.....	P6
Obrázek 29: Nejdůležitější část.....	P6
Obrázek 30: Nejdůležitější část.....	P6
Obrázek 31: Krajina podle bláznivého fotografa.....	P7
Obrázek 32: Krajina podle bláznivého fotografa.....	P7
Obrázek 33: Krajina podle bláznivého fotografa.....	P8
Obrázek 34: Krajina podle bláznivého fotografa.....	P8

Úvod

Moderní umění je pro většinu lidí velkou neznámou. Velká část populace ho vnímá jako nesmyslné, nehezké či dokonce odpudivé. A jak je tomu u dětí? Co si ony představí, když se řekne moderní umění? Odpovědi žáků 1. stupně základní školy byly velmi zajímavé a různorodé. Jako moderní umění vnímají některé děti grafity, „počmárané obrazy“, obrazy na kterých nic není nebo plakáty. Jiné si pod tímto pojmem vybaví díla, která znají, a proto se v jejich očích do této kategorie řadí Mona Lisa, Poslední večeře, egyptské malby nebo dokonce Věstonická Venuše. Na jednu stranu jsem nebyla těmito odpověďmi vůbec překvapena. Odkud by žáci měli moderní díla znát, když hodiny výtvarné výchovy jsou často inspirovány významnou událostí v kalendáři, ročním obdobím či tím, co se právě dělalo ve vedlejší třídě.

Pro svou diplomovou práci jsem si zvolila téma, pomocí kterého jsem chtěla do této problematiky více proniknout, zjistit do jaké míry (a zda vůbec) je tato tematika zařazována na 1. stupni základní školy a následně sestavit sborník metodických listů, kterými by bylo nastíněno, jak lze realizovat hodiny inspirované moderním uměním.

Teoretická část mé diplomové práce se zabývá vývojem a postavením výtvarné výchovy v systému všeobecného vzdělávání. Dále se věnuje problematice dějin umění 20. století, která je zpracována jako přehled vybraných „ismů“ a slouží k základní orientaci v dané problematice.

Praktická část se skládá ze tří částí. První z nich tvoří anketní šetření, ve kterém jsem zjišťovala využití hodin inspirovaných moderním uměním ve výtvarné výchově na 1. stupni základní školy. Jak jsem předpokládala, velká část pedagogů v anketním šetření uvedla, že nemají dostatek materiálů, ze kterých lze čerpat inspiraci. Proto jsou zbylé části věnovány sborníku metodických listů inspirovaných uměním 20. století, který jsem vytvořila a jeho část následně realizovala v praxi. Tyto metodické listy jsou určeny pro výuku žáků od 1. do 5. třídy a každý z nich je inspirovaný konkrétním „ismem“. Tímto sborníkem jsem chtěla nastínit, jakým způsobem by se daly realizovat hodiny výtvarné výchovy, do kterých by byly zapojeny dějiny výtvarného umění, v tomto případě konkrétně umění 20. století.

1 Teoretická část

Tato část mé diplomové práce se zabývá propojením výtvarné výchovy a umění, jejím vývojem, postavením v systému všeobecného vzdělávání a vymezením jejího obsahu v kurikulárních dokumentech. Dále seznamuje s pojmy výtvarná hra a výtvarný experiment, jejichž principy byly využity při tvorbě metodických listů v praktické části. Stěžejní částí této kapitoly je přehled vybraných „ismů“ (podkapitola 1.4), který má učitelům sloužit jako stručný úvod do problematiky dějin umění 20. století.

1.1 Výtvarná výchova a umění

„Umění je staré jako lidstvo samo“, aneb věta, kterou začíná nejedna publikace. Tento, do jisté míry nadnesený, výrok má však jistý reálný základ. Již od nepaměti měli lidé potřebu zaznamenávat fakta, své emoce, či se tímto způsobem realizovat. V různých dobách mělo umění různé funkce a hodnoty. Bylo předmětem rituálu, nástrojem církve, reprezentantem osobní moci i předmětem každodenní potřeby. Mělo za úkol se líbit, bavit, pobuřovat, šokovat i poukazovat na různé skutečnosti. Také smysl umění je velmi různorodý. Jiný je pro tvůrce, který prochází uměleckou činností, jiný pro současného diváka a jiný pro společnost, která se s dílem setká v pozdější době. Obecně lze ale říci, že umělecké dílo člověka zušlechťuje, povznáší a kultivuje. Je v něm promítnut postoj tvůrce, jeho individualita, názory, pocity, vztah k životu, společnosti i problémům doby. *„Výtvarná činnost se nemusí odehrávat pouze v tvůrčí „profesionální“ rovině. I prostému a neškolenému člověku – studentovi a žákovi na škole poskytuje výtvarná činnost uspokojení z dosažených výsledků, může být přejímána jako hra, jako intelektuální činnost k rozvoji osobnosti, fantazie a senzibility. Může být též relaxací anebo útočištěm či obranou proti psychickým krizím.“* (Maliva 1994, s. 19)

1.1.1 Vývoj výtvarné výchovy

Výtvarná pedagogika a umění spolu do značné míry souvisejí. Již v historii se setkáváme s učedníky, kteří byli svými mistry zasvěcováni do tajů umění. Později spatřoval v umění jistá východiska Jan Amos Komenský, který ho chápal jako výchovnou pomůcku pro poznávání světa. A právě on vznesl požadavek zavedení kreslení na základních školách. Zdůrazňoval roli nákresu při výuce (zásada názornosti), a vyzdvihl kopírovací metodu (kreslení podle předlohy). Kopírování předloh zavrhoval Jean Jacques Rousseau, který jako vzor k výtvarné práci připouštěl pouze přírodu a skutečnost.

Výtvarná výchova se dříve nazývala kreslením, protože převažovali kreslicí činnosti. Věnovali se jí pouze učni v přípravě na umělecké povolání. Tento přístup však nerozvíjel estetiku ani tvořivost. Do základního vzdělávání bylo kreslení zařazeno se zavedením povinné školní docházky (1774). Tento předmět byl vyučován ve 4. (nejvyšší) třídě, s cílem vychovat zručné řemeslníky. V roce 1869 byla zavedena osmiletá povinná školní docházka, kde už bylo kreslení povinným předmětem ve všech ročnících. Využívalo se několika metod, např. kopírovací (předlohy), geometrická, diktovací, stigmografická (zakreslování do vytečkované sítě), Svéráz (imitace lidového ornamentu) a další.

Dvacáté století bylo stoletím velkých změn. Přineslo nové názory na obsah a metody předmětu kreslení. Působil vliv reformní pedagogiky, vznikaly nové metodiky, konaly se kongresy a sjezdy. František Cizek založil dětskou uměleckou školu, Robert Read napsal knihu *Výchova uměním* a vznikla řemeslně umělecká škola Bauhaus. Osnovy kreslení se proměňovaly. Roku 1954 byla založena INSEA neboli mezinárodní společnost pro výchovu uměním (funguje dodnes). (Blatný 1983)

Velký zlom nastává roku 1960, kdy se název kreslení mění na výtvarnou výchovu, a tento předmět je spojen s esteticko – výchovným pojetím. Vznikají LUŠ (lidové školy umění) – dnešní ZUŠ (základní umělecké školy). V 90. letech vzrůstal důraz na odbornou a profesionální kvalitu výtvarné výchovy. Zejména v posledním desetiletí procházela koncepce i praxe výtvarné výchovy (u nás i ve světě) dynamickými proměnami. Ukázalo se, že je potřeba přehodnotit pojetí výtvarné výchovy na základních školách. Neustále se přepracovává a propracovává rámcově vzdělávací program (nejaktuálnější je verze z roku 2013) a v roce 2001 schválilo ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy alternativní učební osnovy výtvarné výchovy. Tyto osnovy se skládají ze tří variant A, B, C od různých autorů. Varianta A —Tomáš Komrška, Markéta Pastorová, Pavel Šamšula, varianta B – Jaroslav Vančát, Lenka Kitzbergerová, Marie Fulková a varianta C (pro individuální práci s žákem) — Evžen Linaj.

1.1.2 Postavení výtvarné výchovy v systému všeobecného vzdělávání

Stejně jako jiné předměty výtvarná výchova působí na smyslový, rozumový a citový rozvoj žáka a jeho osobnost. Rozvíjí oblasti vnímání, tvořivosti, interpretace a komunikace. Důležitou součástí je také důraz na zkušenosti žáků a jejich využití (či konfrontace s novou skutečností) ve vlastní tvorbě, interpretaci nebo při komunikaci.

A právě určitý prožitek, by měl být nedílnou součástí hodin tohoto specifického předmětu. Ve výtvarné výchově má žák příležitost k sebevyjádření a seberealizaci. Je podnětována jeho aktivita a formuje se vztah k vlastní práci i práci druhých. „*Žáci se nejen seznamují se specifickou řečí výtvarného umění, ale osvojují si výtvarné umění jako univerzální formu mezilidské komunikace, prohlubují svou schopnost hlouběji vnímat společenské, přírodní i estetické hodnoty.*“ (Hazuková, Šamšula 1991, s. 3) Výtvarná výchova a umění prohlubují estetické cítění, tvoří pozitivní vztah ke kulturním hodnotám a vlastní zemi, která měla svůj přínos ve světové kultuře. (Hazuková, Šamšula 1991)

1.1.3 Výtvarná výchova v RVP

Výtvarná výchova je samostatným oborem, který v rámci vzdělávacího programu (dále jen RVP) spadá do oblasti Umění a kultura. Umění a kultura odráží nezapomenutelnou součást lidské existence. „*Kulturu, jako procesy i výsledky duchovní činnosti, umožňující chápat kontinuitu proměn historické zkušenosti, v níž dochází k socializaci jedince a jeho projekci do společenské existence, i jako neoddelitelnou součást každodenního života (kultura chování, oblékání, cestování, práce). Umění, jako proces specifického poznání a dorozumívání, v němž vnikají informace o vnějším a vnitřním světě a jeho vzájemné provázanosti, které nelze formulovat a sdělovat jinými než uměleckými prostředky.*“ (RVP 2013, s. 68) Do oblasti umění a kultura patří také výchova hudební. Některé publikace do této oblasti řadí i dramatickou výchovu, ta je však v dokumentu RVP zařazena v doplňujících vzdělávacích oborech.

V RVP je obsah učiva výtvarné výchovy členěn do 3 oblastí: **Rozvíjení smyslové citlivosti** (prvky vizuálně obrazného vyjádření, uspořádání objektů do celků, reflexe a vztahy zrakového vnímání k vnímání ostatními smysly, smyslové účinky vizuálně obrazných vyjádření), **Uplatňování subjektivity** (prostředky pro vyjádření emocí, pocitů, nálad, fantazie, představ a osobních zkušeností, typy vizuálně obrazných vyjádření, přístupy k vizuálně obrazným vyjádřením), a **Ověřování komunikačních účinků** (osobní postoj v komunikaci, komunikační obsah vizuálně obrazných vyjádření, proměny komunikačního obsahu). Oproti předchozímu pojetí výtvarné výchovy, které bylo nastaveno spíše jen jako spontánní a tvořivé, je v současné době je kladen důraz i na vzdělávací stránku předmětu. Ta je formulována v očekávaných výstupech a krátkodobých či dlouhodobých cílech. (RVP, 2013)

1.1.4 Kurikulární dokumenty versus praxe

Je třeba si uvědomit, že obsahy i cíle výuky jsou v RVP nastíněny pouze obecně. Způsoby jejich dosahování mohou být různé, ale kvalita výsledků má být srovnatelná jak mezi jednotlivými učiteli, tak i školami. V praxi tedy záleží na učitelově pojetí výuky, které je propojením naučených poznatků a vlastních názorů a zkušeností. V praxi se můžeme setkat s několika fakty, které jsou tzv. kamenem úrazu pojetí výtvarné výchovy u nemalého množství pedagogů.

Mnoho učitelů volí prověřená témata a výtvarné úkoly, které dělají pravidelně (např. vždy na Velikonoce), anebo je právě dělala kolegyně z paralelní třídy. Velmi často je hlavní důraz kladen na hmotný výsledek, nikoli na naplňování cílů či výtvarných problémů (co konkrétního má žák řešit, co se touto prací naučí). Opomíjeno je také ověřování komunikačních výsledků (jedna z domén RVP). U mnoha pedagogů stále platí, že po ukončení práce následuje pouze úklid pomůcek, případně oznámkování děl. Přitom je lidskou přirozeností potřeba interpretace a konfrontace, a proto je komunikační ověření vytvořeného díla nedílnou součástí tvůrčího procesu. Žáci se učí nejen komunikovat při spolupráci během tvorby, ale také interpretovat své výsledky a zároveň hodnotit práce ostatních. Žák by se měl naučit přijímat a tolerovat vyjádření ostatních k jeho práci, a dospět k autonomnímu hodnocení. (Vančát 2007)

1.2 Výtvarné hry a etudy

Pomocí **výtvarné hry** se děti bezděčně seznamují s nástroji a materiály. Materiál je jim přiblížen nejen vizuálně (jeho barva, tvar, povrch aj.), ale především hapticky, kdy s ním pracují ohýbáním, hnětením, perforováním, trháním, deformují ho apod. Výtvarné hry pomáhají odstranit ostych při tvorbě, uvolňuje malířský či kresebný projev žáka, seznamují ho s vlastnostmi a možnostmi využití nástrojů či materiálů. Proto by měly předcházet všem výtvarným aktivitám, ve kterých děti využívají vyjadřovací prostředky, které ještě neznají. Jejich zařazení je také vhodné v období tzv. krize dětského výtvarného projevu (přibližně od 11 let), kdy se vytrácí radost z tvorby, žáci mají pocit neschopnosti a při tvorbě nejsou příliš spontánní.

Ve **výtvarných etudách** žák objevuje vlastnosti obrazotvorných prvků plošného i prostorového vyjádření (bod, linie, tvar, plocha, objem, prostor, barva atd.) a učí se s nimi zacházet. Řeší skladebné možnosti, ale i tvar a velikost podkladu (různé formáty). Podnětem k řešení je nastavený výtvarný problém (co konkrétního má žák řešit a co se touto prací naučí). Zjednodušeně můžeme říci, že výtvarná etuda je činnost,

sloužící k rozvoji kreativního myšlení, a současně způsob jak pomoci žákovi k osvojení výtvarné techniky. (Roeselová 2003)

1.3 Námět, obsah a forma uměleckého díla

Umělecké dílo, jako prostředek komunikace, je tvořeno třemi nedílnými součástmi – námětem, obsahem a formou, které se navzájem podmiňují. **Námět** bývá naznačen názvem uměleckého díla a poukazuje na určité prvky reality. Vychází z umělce, nebo je umělci zadán (v historii např. zadáváno církví). V historii měl námět prioritní roli, oproti tomu v moderním umění je na něj kladen důraz malý nebo vůbec žádný. Tento fakt nám dokazují také díla, která se jmenují Kompozice nebo Bez názvu. Podle klasických námětů se vydělily jednotlivé druhy umělecké tvorby např. zátiší, krajina, portrét, figurální malba a další. Do **obsahu** uměleckého díla je promítnut autorův postoj ke světu, zkušenosti, fantazie, ale také duch doby, ve které autor tvoří. Obsah uměleckého díla je závislý nejen na autorovi, ale i na divákovi. Divák je ovlivněn vlastními zkušenosti, postojem ke světu i samotnému umění, nebo také dobou, ve které je mu dílo zprostředkováno. **Forma** zpředměťuje obsah uměleckého díla. Tyto dvě složky se nejen propojují, ale vzájemně ovlivňují. Forma je tvořena pomocí nejrůznějších výrazových prostředků a technik. (Kavčáková, Maliva 1994)

1.3.1 Výrazové prostředky

„K základním výrazovým – vyjadřovacím prostředkům uměleckého díla patří: linie, barva, tvar, plocha, hmota – materiál, světlo, prostor, kompozice. Přitom jednotlivé druhy výtvarného umění vycházejí ze základní role toho či onoho vyjadřovacího prostředku, aniž ovšem vylučují ostatní (např. kresba vychází z linie, malba z barvy, sochařství z hmoty, architektura z prostoru).“ (Kavčáková 1994, s. 31)

Linie je čára s vlastním charakterem (silná, slabá, měkká, tvrdá, plynulá, črtaná, přerušovaná a mnoho dalších). Rozlišujeme obrysovou linii, která nám odděluje předmět od pozadí nebo vnitřní linie, které mají podobu šrafury a naznačují povrch či objem. Nejvíce je linie uplatňována v kresbě a malbě, ale může také vznikat rytím, být tvořena drátem, nití, stuhou apod.

Barva je nástrojem umělce pro vyjádření reality, ale i svých nejnítěnějších pocitů. Proto barevnost uměleckého díla nemusí být založena na realitě, ale umělec s ní nakládá dle svých potřeb. Barva má v uměleckém díle několik funkcí a schopností. Rozlišovací funkci (odlišuje různé plochy), charakterizuje objektivně určitý předmět

(barevný vztah s realitou i asociační schopnost), prostorotvornou funkci (pomocí barev je tvořen dojem prostoru), emotivní schopnost (působí na naše cítění a náladu, psychologické působení barev), symbolickou funkci (vázána na kulturu). Barvy rozlišujeme základní (modrá, červená, žlutá), podvojně (fialová, zelená, oranžová) a achromatické (bílá, černá, stupně šedi).

Tvar je v plošném díle tvořen obrysovou linií nebo barevnou plochou. Trojrozměrný charakter má sochařství a architektura. Tvar ovlivňuje doba vzniku díla a především sám autor. V historii se umělci snažili o co nejpřesnější zachycení tvaru, oproti tomu moderní umělci pracovali s tvarem velmi volně, stylizovali ho a deformovali. Tvar ovlivňuje celkové působení díla – ostré a hranaté tvary působí jiným dojmem než ty oblé a kulaté.

Plocha ovlivňuje dílo svým tvarem, velikostí, barevností a povrchem. V souvislosti se zpracováním plochy můžeme mluvit o tzv. uměleckém rukopisu, který je u některých umělců velmi osobitý a je pro jejich tvorbu typický. Způsob zpracování plochy je také ovlivněn dobou, ve které umělec tvoří. V historii se setkáváme spíše s hladkými povrchy, které plynule přecházejí, v modernějších směrech nalezneme povrch s jasně viditelnými stopami nástroje, pastózním nánosem barev i příměsí dalších materiálů (písek, papír aj.).

Hmota a materiál je základním výrazovým prostředkem především u sochařství a prostorové tvorby, kde charakter materiálu dovoluje skulptivní přístup (odebírání materiálu), modelování (přidávání materiálu) nebo tvorbu objektů (skládání a spojování menších předmětů a materiálů do jednoho celku). Umělec při výběru materiálů zvažuje vizuální vlastnosti (barva, struktura, schopnost odražení světla...), tepelné vlastnosti (kámen, žula, mramor – chlad) nebo haptické vlastnosti materiálu (tvárnost, povrch).

Světlo plní v malířství, sochařství i architektuře důležitou funkci. V malířství dodává obrazu iluzi prostoru či třetího rozměru a plní kompoziční funkci. Malíř může zachycovat nejrůznější zdroje světla - přirozené (slunce), umělé (lampa), ale i světlo vyzařující z osoby (postava Ježíše). Dojem obrazu dodává také množství světla (slabé světlo, mnoho světla, šerosvit, temnosvit), směr osvětlení a kvalita světla (přímé osvětlení, rozptýlené světlo, stupňování). V sochařství kombinace osvětlených a stinných ploch oživuje tvar a povrch sochy. Velkou roli hraje také v architektuře interiéru a exteriéru při využití přirozeného i umělého světla. Svou symbolickou funkci může světlo plnit ve stavbách sakrálních.

Prostor je základním výrazovým prostředkem zejména u architektury. Během dějin byl právě prostor velmi řešenou otázkou. Stavby byly vzdušné (Řecko, Řím), vysoké (gotika), mohutné a zdobné (baroko), či se později přizpůsobovaly lidem a dbalo se na jejich funkci. V architektuře a jiných trojrozměrných výtvarných projevech se pracuje s reálným prostorem, ale v plošných dílech musí být prostor vytvořen iluzí. Dojem prostoru vznikne kombinací vyjadřovacích prostředků jako jsou linie, barvy, tvar a světlo. Některé staré i nové umělecké epochy a směry řešily prostor svébytným způsobem (např. Egypt – pásová a hieratická perspektiva, kubismus – zachycení věci z různých pohledů). (Kavčáková, Maliva 1994)

Kompozice je formální a barevná výstavba uměleckého díla, která z něho tvoří jeden celek. Kompozice je řešena již před začátkem díla ve skicách, jde o vztah linií, barev, ploch a světla. Kompozice se vyvíjí od počátků umění, může být vystavěna různými způsoby a má různé druhy. Barevná kompozice je založena na barevných kontrastech, lineární kompozice na rozvržení linií a tvarů v ploše podle určitého řádu, ve světelné kompozici je stínováním modelován objem, světelná a barevná kompozice klade důraz na světlo a teplé barvy, které vystupují do popředí. Mezi základní druhy kompozic patří pásová, trojúhelníková, vertikální, horizontální, pravoúhlá, diagonální, středová, zlatý řez, spirálová. Kompozice je také ovlivněna výběrem formátu. (Škaloudová – Puchmajerová, Valešová 2008b)

1.3.2 Techniky

Výtvarná technika dává uměleckému dílu jeho podobu – formu. Tyto techniky dělíme na plošné (kresba, malba, grafika), prostorové (prostorová tvorba) a časoprostorové - performance, happening, land art, body art, instalace, gestická malba (časoprostorové techniky jsou podrobněji rozebírány v kapitole 1.4).

Plošné techniky

Kresba

Kresba je založena na lineární stopě materiálu a je základem veškerého výtvarného tvoření. Tyto techniky dělíme na: techniky kresby suchou stopou, techniky kresby mokrou stopou a netradiční techniky. **Techniky kresby suchou stopou** jsou takové, které zanechávají stopy suchého pigmentu. Patří sem kresba tužkou, uhlem, rudkou, pastelem a křídou. **Techniky kresby mokrou stopou** jsou takové techniky, u kterých se využívá tekuté barvy (tuše či inkoustu) a nástrojů (dřívko, pero, brk). Dříve

se v těchto technikách využívalo inkoustů, mořidel a sépií, v současné době je nejvyužívanější tuš (černá, bílá či barevná). Vedle klasické perokresby, kresby dřívkem či brkem je možno pracovat do mokrého podkladu, zapouštět nebo lavírovat. Do technik mokrou stopou patří také kresba fixem. Mezi **netradiční techniky** řadíme rozfoukávání tuše, nit'ová kresba, kresba zmizíkem, kresba bičem, litá kresba, stříkaná kresba, kresba mýdlem na sklo, proškrabávaná kresba, vytlačovaná kresba, kresba netradičními instrumenty (zubní kartáček, hřeben, přírodní materiály, vidlička aj.). (Škaloudová Puchmajerová, Valešová 2008b)

Malba

U malby je hlavním výrazovým prostředkem barva, která je nanášena malířskou technikou a malířskými nástroji. Malířské techniky můžeme dělit na tradiční (klasické), moderní a zvláštní. Mezi tradiční techniky řadíme **temperovou malbu** (krycí barvy, ze kterých lze mísit odstíny), **akvarelovou malbu** (vodou ředitelné nekrycí barvy), **olejovou malbu** (barevný pigment pojen olejem), **kvašovou malbu** (akvarel s bělobou), **pastelovou malbu** (olejové i voskové pastely), **enkaustiku** (barva smíchaná barevnými vosky), **secco** (malba na suchou omítku), **fresku** (malba na vlhkou omítku), **sgrafito** (proškrabávání vrstev). Moderní techniky jsou spojeny se spreji, laky či běžnými nátěrovými barvami. Techniky zvláštní označují hodně staré, většinou už zapomenuté techniky jako je **barevný štuk**, **malba na štuk**, **malba na mramor**, **podmalba na sklo** (malba na rubové straně skleněné desky), **eludorická technika** (malba miniatur pod vodou). Techniky lze také dělit podle jejich krycích schopností – transparentní (akvarel, akryl), polotransparentní (kvaš), krycí (tempera, olejomalba). (Losos 1995)

Grafika

Grafika je obecné označení všech děl a výrobků vzniklých tiskařskými postupy ručními i průmyslovými. Grafické techniky dělíme na tisk z výšky, tisk z hloubky, tisk z plochy, průtisk a nepravé grafické techniky. **Tisk z výšky** je založen na otisku vyvýšených (neodrytých) částech, na které se válečkem nanáší barva. U toho tisku vznikají ohraničené plochy. Na tomto principu je založen linoryt, dřevoryt a dřevořez. Ve školní praxi lze využít tisku z koláže (papírové, textilní), tisk z muchláže, tisk z papírové šablony, papírořez, slepotisk, plastelínoryt, otisky předmětů, přírodnin, lidského těla. **Tisk z hloubky** je technika, ve které se do matrice vytvářejí rýhy, které uchovávají barvu a z ostatních ploch je barva vytřena. Tlak lisu napomáhá k vytažení

barvy na vlhký papír. Vzhledem k nutnosti lisu jsou tyto techniky pro školní praxi nevhodné (kromě papírořytu). Mezi techniky tisku z hloubky řadíme suchou jehlu, mědiryt, oceloryt, mezzotinta, lepty. **Tisk z plochy** využívá odpudivosti mastnoty a vody. Ve škole lze využít monotyp, protisk, tisk z reliéfní kresby, benzinový papír, běžnými technikami jsou litografie a ofset. **Průtisk** je technika, ve které se tisknou místa, která na síti nejsou vykryta. Sítotisk (seligrafie) pracuje se šablonami a speciálními barvami. Ve škole lze speciální barvy nahradit škrobovou hmotou obarvenou temperami. **Nepřímé grafické techniky** jsou takové, u kterých nevzniká žádný otisk. Patří sem koláž (papírovou, textilní, z frotáže, dekoláž, rozsouváním tvarů), frotáž, gumotisk, vosková rezerva, smývaná tuš, xerografie, počítačová grafika. (Škaloudová Puchmajerová, Valešová 2008a)

Prostorové techniky

Prostorová tvorba je ve výtvarné výchově plošnými technikami nenahraditelná. Obohacuje a prohlubuje vztah k povrchu, struktuře, materiálu a jeho vlastnostem, objemu, prostoru a prostředí. S materiálem pracujeme různými způsoby: modelováním, tvarováním a konstruováním. U **modelování** lze rozlišovat plastický způsob, tedy přidávání hmoty (vzniká reliéf či plastika), nebo skulptivní způsob, tedy odebrání hmoty (vzniká socha). Před samotnou prací je velmi důležité, poznat vlastnosti materiálu. Od prvopočátečního mačkání a hnětení, až po úpravu povrchu různými nástroji. Modelovat lze ze sochařské hlíny, sádry, plastelíny či moduritu. U skulptivního přístupu lze využít také dřeva, kamene či jiných pevných materiálů. **Tvarování** je způsob práce, kde je měněn tvar poddajného materiálu. Při tomto způsobu práce se žáci nejlépe seznámí s vlastnostmi materiálu, učí se je respektovat a využívat. Tvarování lze také pojímat jako hru s materiálem. U **konstruování** je vytvářen prostorový objekt skládáním a spojováním menších objektů do většího tvaru. Pracuje se s kontrasty tvarů, velikostí, barvou řádem nebo jeho absencí. Tato práce je vhodná pro menší skupinu dětí. Lze jí dělat podle promyšleného plánu nebo improvizovaně. Konstruovat je možné z jakýchkoli materiálů, které nás obklopují. (Pošarová, 2012)

1.4 Minimum z dějin moderního umění pro učitele

Od konce 19. století až po současnost se výtvarné umění neustále proměňovalo. Tuto část dějin umění nazýváme moderním uměním, které postihuje období od impresionismu až po současnost. Důležitým mezníkem moderního umění a umění vůbec byla secese. Secese byla posledním slohem, který zasáhl do všech oblastí života, a stala se jakýmsi životním stylem. Počátkem 20. století se umění tříští na jednotlivé směry, které nebyly jednoznačně vymezené, často stály vedle sebe či se dokonce překrývaly. Tyto směry nazýváme „ismy“ a slouží pro začlenění různých skupin umělců i jednotlivců. Některé z těchto „ismů“ byly pojmenovány samotnými umělci, jiné dostaly pojmenování od kritiků, většinou s hanlivým podtextem. Někteří umělci se ke směru hlásili, jiní se zařadit do svého tvorbou nesouhlasili. „Ismy“ vždy podléhaly době, byly reakcí na určitou skutečnost, politickou situaci či jiný směr.

Problematika moderních směrů je velmi obsáhlá, ale není jednoznačná a mnoho autorů se v její klasifikaci rozchází. V následujícím přehledu je nastíněn výběr několika ismů, které tvoří jistý základ pro přehled v této problematice.

Tabulka 1: Přehled vybraných ismů v časových rozmezích

Přehled vybraných ismů v časových rozmezích			
Před první světovou válkou 1900 – 1918	Válečná období 1918 - 1945	Poválečné období 1945 – 1965	Od 1965 po současnost
Fauvismus	Dadaismus	Existencialismus	Minimalismus
Expresionismus	Poetismus	Abstraktní expresionismus (tachismus/informel)	Konceptualismus
Kubismus	Surrealismus		Body art
Futurismus	Sociální realismus	Lettrismus	Umění instalace
Orfismus		Kinetismus	Hyprealismus
Rayonismus		Nový realismus	Video art
Suprematismus		Pop art	Land art
Konstruktivismus		Op art	Arte povera
Neoplastnicismus		Umění performance	

Fauvismus

„Fauves (francouzsky „šelmy“) byla skupina pařížských malířů, kteří mezi lety 1898–1906 praktikovali nanášením intenzivně jasných barev hrubými tahy štětce na svá plátna. Barevnost korespondovala s malířovým emocionálním laděním, nikoli se skutečnými barvami zobrazených objektů.“ (Phillips 2013, s. 32)

Fauvismus byl „pokřtěn“ až v roce 1905 kritikem Louistem Vauxcelem, který vyřkl „Donatello parmi les fauves!“ (Donatello mezi šelmami). Tato poznámka byla na Podzimním salónu směřována na bronzovou plastiku od sochaře Alberta Marque. Původně odsuzující pojmenování se velmi rychle vžilo. Fauvisté však byli vzájemně natolik rozdílní, že ani nemohli vytvořit nějakou skupinu. Spojoval je především styl jejich tvorby, ve které pracovali s čistými barvami v barevných plochách bez modelace a stínování. Dalším důležitým prvkem byla linie, která obrazy dotvářela. Zatímco veřejnost a kritici sledovali díla fauvistů s nepochopením, u obchodníků a sběratelů se stala nejžádanějším zbožím na trhu. V roce 1906 byli fauvisti považováni za nepokrokovější malíře v Paříži. Tento směr udeřil velmi výrazným způsobem, ale na poměrně krátkou dobu. Jednotliví umělci se brzy vydali rozdílnými cestami a fauvismus se začal vytrácet. Do popředí se pozvolna dostává kubismus.

Světoví umělci: Henri Matisse (1869–1954), Maurice de Vlaminck (1806–1958), André Derain (1880–1954), Raoul Dufy (1877–1953), Georges Braque (1882–1963), Kees van Dongen (1877–1968), Henri – Charles Manguin (1874–1949) a další. (Dempsey 2002)

Čeští umělci, u kterých se objevuje fauvismus: Václav Špála (1885–1946), Emil Filla (1882–1953).

Expresionismus

Na začátku 20. století byly tímto názvem označovány všechny moderní umělecké směry. Avšak v užším slova smyslu byl expresionismus směr, který vznikl v Německu a odsud se rozšířil do dalších zemí. Je datován přibližně do let 1909–1923. V expresionismu byl kladen důraz na psychické momenty a vyjadřování vlastních dojmů. Umělci zachycovali vnitřní většinou rozporuplné či tragické pocity. Ve svých dílech také pracovali se silnou deformací či karikaturou. Stejně jako ve fauvismu bylo využíváno jasných, nepřirozených barev. Tento směr se také promítl do sochařství, architektury i filmu. *„V širším smyslu expresionistické prvky – osvobození od popisné role, zdůraznění role umělcovi představivosti a rozšíření výrazové síly barev, linií*

a tvarů – do určité míry ovlivnily v umění vše, co po expresionismu následovalo.“
(Dempsey 2002, s. 74)

Světoví umělci: Edvard Munch (1863–1944), James Ensor (1860–1949), Emil Nolde (1867–1956), Vasilij Kandinskij (1866–1944), Oskar Kokoschka (1886–1980), Egon Schiele (1890–1918), Ernest Barlach (1870–1938), Hans Poelzig (1869–1936), Erich Mendelsohn (1887–1953) a další. (Dempsey 2002)

Čeští umělci: Emil Filla (1882–1953), Bohumil Kubišta (1884–1918), Václav Špála (1885–1946), Jan Zrzavý (1890–1977) a další.

Kubismus

Malířský a sochařský směr z počátku 20. století, který se do historie zapsal revoluční výstavbou díla. Nedlouho po svém vzniku vytlačil fauvismus a po roce 1912 vešel do povědomí jako celosvětové hnutí. Kubismus se začal projevovat v dalších uměleckých disciplínách: sochařství, architektuře a užitém umění.

Kubistická díla se vyznačují rozpadem trojrozměrného prostoru na dvojrozměrné plochy, spojené pohledem z různé perspektivy. Velmi často dominuje barva, která nemá s reálným předmětem žádný vztah. Plastičnost je získávána pomocí tmavých a světlých zón přičemž využívá nejen různých perspektiv, ale i několika zdrojů světla.

Můžeme rozlišovat kubismus analytický, pro který jsou typické nevýrazné barvy šedi či okru. Náměty byly rozbíjeny na jednotlivé části a přenášeny z různých pohledů do jedné plochy. V syntetickém kubismu se techniky umělců změnily. Obrazy byly opět jasnější a čitelnější. Roku 1912 vlepil Pablo Picasso na obraz kus plátna. Dalo by se říci, že položil základy koláži. Od té doby se v kubistických obrazech začíná objevovat dřevo, písek, novinový papír, tapety a jiné materiály. Kubismus zanikl vypuknutím 1. světové války. Kromě Picassa byli všichni umělci relativně mladí a většina z nich dostala povolávací rozkaz. (Ganteführer-Trier 2005)

Světoví umělci: Pablo Picasso (1881–1973), Georges Braque (1882–1963), Fernand Léger (1881–1955), Robert Delaunay (1885–1941), Juan Gris (1887–1927), Jean Metzinger (1883–1956), Raymond Duchamp – Villon (1876–1918) a další.

Čeští umělci: Bohumil Kubišta (1884–1918), Emil Filla (1882–1953), Václav Špála (1885–1946), Josef Gočár (1880–1845).

Futurismus

Umělecký směr, který vznikl počátkem 20. století v Itálii. Tento směr ovlivnil nejen malířství a sochařství, ale také literaturu, architekturu a další oblasti umění. Název směru pochází od F. T. Marinettiho, který vydal manifest „Le futurisme“ a tím založil futuristické hnutí. Je to tedy název, který (na rozdíl od jiných dobových směrů) hnutí předcházela a nebyl původně hanlivým. Pod tímto heslem se v následujících třech desetiletích shromáždilo velké množství umělců z různých kulturních oblastí – výtvarného umění, literatury, hudby, fotografie. Jejich společným cílem se stala obnova společenského života v uměleckých a společenských oblastech. Futuristé bezmezně obdivovali techniku a rychlost. *„Na rozdíl od kubismu, jehož nekonvenční způsob vnímání se zaměřil zejména na statické objekty, se Italové věřící v pokrok pokusili zobrazit univerzální model pohybu.“* (Martinová 2007, s. 13)

Ve futuristickém umění převládala především dynamika a simultaneita. Předmět byl zobrazován prostřednictvím rozkladu a následným opakováním některých prvků. Futuristé se také pokoušeli o dynamickou fotografii, která by byla schopna zachytit realitu jako jednotný pohyb v prostoru. Z důvodu výhrad čistě mechanické reprodukce, byla uznána jako samostatné médium až ve druhé fázi futurismu. Ve futuristickém hnutí byla úzká vazba mezi uměním a oslavou násilí. Když vypukla 1. světová válka, někteří umělci narukovali s nadšením, protože v ní spatřovali prostředek ke zboření společenských struktur. Avšak byla to právě 1. světová válka, která zapříčinila rozpad původní futuristické skupiny. Po válce se druhá generace futuristů pokoušela rozšířit svou ideologii do stavebnictví, grafiky a reklamy. Futuristé měli poměrně velký vliv na mezinárodní avantgardu a mnoho myšlenek bylo čerpáno právě z tohoto směru. Pro konec futurismu byl klíčový stejný člověk, jako pro jeho začátek. A proto již málo průrazné hnutí končí s Marinettiho smrtí v roce 1944. (Matrinová 2007)

Světoví umělci: Giacomo Balla (1871–1958), Umberto Boccioni (1882–1916), Carlo Carrá (1881–1966), Gino Severini (1883–1966), Luigi Russolo (1885–1947), Fortunato Depero (1892–1960), Tullio Crali (1910–2000) a další.

Čeští umělci, kteří přijali futuristické podněty: Bohumil Kubišta (1884–1918), Václav Špála (1885–1946), Josef Čapek (1887–1945), Vlastislav Hofman (1884–1964).

Orfismus

Termín orfismus (též orfický kubismus) pochází od francouzského kritika a básníka Guillaumea Apollinaire z roku 1913. Název zaštiťoval trend velmi barevných

geometrických tvarů, které jakoby neměly nic společného se skutečnou podobou objektů. Slovo orfismus bylo odvozeno od mytologické postavy Orfea (básník hrající na lyru). Název tedy poukazoval na spojení výtvarného umění a hudby. Většina představitelů tohoto stylu však název příliš nepřijímala.

Apollinaire označoval orfismus jako hnutí uvnitř kubismu. Poukazoval na čistou barevnou abstrakci, působící na city diváků jako hudba. Tento směr „přežil“ 1. světovou válku. Dokonce se během ní rozšířil do užitého umění. O tuto skutečnost se postarala především Sonia Delaunayová (manželka Roberta Delaunaya), která byla malířkou, ale během válečného a poválečného období navrhovala šaty. (Phillips 2013)

Umělci považovaní za orfisty: Robert Delaunay (1885–1941), Sonia Delaunayová (1885–1979). Mezi hlavní umělce orfismu je také zařazován český umělec František Kupka (1871–1957).

Rayonismus (lučismus)

Rayonismus byl výhradně Ruský směr, který vznikl roku 1913. Reprezentovali ho pouze dva umělci – Michail Larionov (1881–1964) a Natálie Gončarovová (1881–1962). Tento směr spadá do abstraktního umění – umělci nezachycovali samotné objekty, ale světlo, které se od nich odráželo. Principem jejich práce bylo členění ploch čarami podobnými světelným paprskům vystřelující do prostoru. Tímto způsobem chtěli ve svých dílech vyvolat iluzi čtvrtého rozměru mimo prostor a čas. Tito umělci sklidili velký ohlas a jejich díla se vystavovala po celé Evropě. Byli oblíbeni nejen u širokého publika, ale také u kritiků. Roku 1914 se oba umělci usadili v Paříži, od rayonismu upustili a věnovali se návrhům kostýmů a scén pro baletní představení jejich přítele Sergeje Ďagileva. (Dempsey 2002)

Suprematismus

Supremace neboli svrchovanost či nadvláda. Takto se prezentovali umělci, kteří chtěli svá díla oprostit od asociací či veškerého předmětného světa. Tohoto záměru se snažili dosáhnout pomocí geometrické abstrakce. Používali malý počet jednoduchých barevných tvarů (čtverec, kruh, trojúhelník, kříž) na bílém podkladu. Tento styl založil Kazimir Malevič okolo roku 1913. Suprematismus měl mnoho následovníků a ve 20. letech se posunul o trojrozměrnou formu (např. El Lisickij). Principy suprematismu se také odrazily na navrhování či dekoru porcelánu, šperků nebo látek. Tento směr byl

velmi oblíbený, přesto ho později zastínily nastupující směry, jako byl konstruktivismus či sociální realismus. (Dějiny výtvarné kultury 3 - přednáška)

Světoví umělci: Kazimír Malevič (1878–1935), El Lisickij (1890–1941), Ilja Chašnik (1902–1929), Nikolaj Suetin (1897–1954) a další.

Konstruktivismus

Konstruktivismus byl po rayonismu a suprematismu třetí uměleckou tendencí v Rusku. Přestože konstruktivismus a suprematismus vznikly přibližně ve stejnou dobu, na stejném území a vycházely z podobných myšlenek, v jedné zásadní myšlence se rozcházel. V suprematismu tvořili umělci „umění pro umění“ – bez politických a sociálních vazeb, oproti tomu konstruktivisté tvořili „umění pro život“ - tedy s myšlenkou, že umění má mít svou funkci a má být propojeno se společností. *„Tento ideologický spor nejenže zabránil sjednocení ruského umění, ale nakonec rozdělil i samotné konstruktivisty.“* (Dempsey 2002, s. 106)

Základní myšlenkou hnutí konstruktivismu položil Vladimír Tatlin. V době jeho založení si umělci říkali produktivisté, název konstruktivismus byl přijat až později (přibližně kolem roku 1921). Pomocí reálného materiálu chtěli zachytit ducha moderní technické doby. Vytvářeli konstrukce z kovu, skla, dřeva a jiných materiálů. Inspirovali se technikou a vynálezy. Někteří umělci tohoto hnutí spolupracovali s dělníky, vědci a inženýry na výstavbě nové společnosti. Konstruktivistická tvorba pronikla do nábytku, typografie, keramiky, módy, scénografie i filmu. Vzkvétala také konstruktivistická architektura. V této oblasti bylo mnoho návrhů, ale jen málo z nich bylo realizováno.

Režim se na konci 20. let přiklonil k socialistickému realismu a konstruktivismus přestal být podporován. *„Ale důraz, který hnutí dávalo na sociální funkci umění a způsob, který bouralo hranice mezi jednotlivými disciplínami, našel ohlas v budoucnosti a umělci z něj čerpaní dodnes.“* (Philips 2013, s. 51)

Světoví umělci: Vladimír Tatlin (1885–1953), Naum Gabo (1890–1977), Alexandr Rodčenko (1891–1956), Antoine Pevsner (1886–1962), Ljubov Popovová (1889–1924), Varvara Stěpanovová (1895–1958) a další. (Dempsey 2002)

Neoplasticismus

Roku 1917 se v Nizozemí sdružili malíři, architekti a návrháři a společně vytvořili skupinu De Stijl. Neoplasticismus byl termín, kterým Piet Mondrian (také člen skupiny) označil jejich tvorbu. Zásadami tohoto směru byla úplná abstrakce a tvorba

omezená na přímku, pravý úhel (pravoúhlé tvary – čtverec, obdélník), tři základní barvy (červená, žlutá, modrá) a barvy achromatické (bílá, černá, šedá). Tito umělci měly stejnou ideu jako konstruktivisté, přáli si, aby se umění stalo součástí každodenního života. Podstatu způsobu jejich práce tvořila jednoduchost, zákonitost, konstruktivnost a funkčnost. Neoplasticismus měl vliv na architekturu (stavby měly být jednoduché a účelné) a užité umění. Neoplasticismus ovlivnil také poválečnou generaci abstraktních malířů a to díky tomu, že Mondrian uprchl před 2. světovou válkou do New Yorku. (Phillips 2013)

Světoví umělci: Piet Mondrian (1872–1944), Theo van Doesburg (1883–1931), Bart van Der Leek (1876–1958), Georges Vantongerloo (1886–1965), Vilmos Huszár (1884–1960), Jan Wils (1891–1972), Gerrit Rietveld (1888–1964) a další.

Dadaismus

Dadaismus vznikl během 1. světové války, jako reakce na válku a politickou situaci. Dadaisté chtěli především překvapit, šokovat či vyvolat skandál. Na rozdíl od svých předchůdců se těšili velké mezinárodní podpoře. Snad žádný směr se nemůže pyšnit tolika mýty o vzniku svého názvu. Jednou z nejznámějších verzí je nalezení názvu náhodným otevřením Larousseova slovníku. Dadaisté pracovali především na základě náhody, nelogických souvislostí a absurdity. Tento směr se zpočátku projevoval především v literární tvorbě. Následně navázali výtvarní umělci, kteří „*nebyli ani tak vynálezci jako recyklovači existujících (všedních) materiálů, jimž dali estetickou formu.*“ (Elger 2004, s. 13)

Nejvyužívanějšími technikami byla koláž, asambláž a fotomontáž. Umělci také pracovali s již známými motivy z historie umění. Zapojovali je do svých děl či je neuctivě předělávali. Revolučním přístupem pracovali s hotovými předměty, které povznášeli na umělecké dílo, jejich netradičním umístěním či využitím. Takto například předvedl na výstavě svou Fontánu (původně pisoár) Marcel Duchamp. Dadaisté pracovali s velkým nadšením, avšak duch jejich hnutí netrval dlouho. Přibližně kolem roku 1923 můžeme mluvit o odeznění éry Dada. (Elger 2004)

Světoví umělci: Hans Arp (1887–1966), Marcel Duchamp (1887–1968), Hannah Höchová (1889–1978), Max Ernst (1891–1976), Man Ray (1890–1976), Francis Picabia (1879–1953), George Grosz (1893–1959), Raoul Hausmann (1886–1971) a další. V Čechách se dadaismus v čisté podobě neprojevil, avšak měl určitý vliv na Poetismus.

Poetismus (artificialismus)

Jediný avantgardní směr českého původu. Jeho základem bylo hledání poezie ve všednosti, sen o beztrždní společnosti a opravdovém osvobození člověka. V tvorbě poetistů se setkáváme s hravostí, exotikou dalekých krajů, cirkusem i němou groteskou. Ve 30. letech končí a přechází v surrealismus.

Umělci: Jindřich Štýrský (1899–1942), Toyen (Marie Čermínová, 1902–1980).

Surrealismus

Surrealismus bylo celosvětové hnutí, které vzniklo roku 1924 ve Francii. Do světa se šířilo s Prvním manifestem surrealismu od André Bretona. Toto hnutí bylo velmi ovlivněno Sigmundem Freudem a jeho psychoanalýzou. Umělci chtěli zaznamenávat své myšlenky a sny automaticky, bez úvah či rozumové kontroly. Také v historii se umělci inspirovali svými sny, avšak surrealismus je spojen výhradně s obdobím mezi světovými válkami. Tyto umělce spojovalo pohrdání společností, která podle nich mohla za 1. světovou válku.

Ač se tomu tak u některých děl nezdá, surrealisté nemalovali nepředmětné obrazy. Každé dílo mělo alespoň v náznaku vztah k nějakému předmětu. S oblibou zpracovávali běžné věci v bizarních souvislostech. Vedle netradiční práce s náměty také využívali netradičních materiálů a postupů. Posypávali plátna pískem, využívali koláž, frotáž, dekalk, ale také nesourodých materiálů na svých plastikách. Surrealistická díla si získala vekou oblibu a měla vliv na další odvětví, jako bylo sochařství, móda či film.

Surrealismus byl násilně narušen 2. světovou válkou a nástupem fašismu. Mnoho umělců muselo do exilu. Kolem roku 1942 se centrem surrealismu stává New York. Umělci se v exilu setkávají s dalšími umělci, kteří byli nuceni emigrovat, ale bylo nesnadné zůstat v jakémkoli kontaktu. Surrealismu postupem vymizí, aby ho po 2. světové válce nahradily jiné směry. (Klingsöhr-Leroy 2005)

Světoví umělci: Salvador Dalí (1904–1989), Max Ernst (1881–1976), René Magritte (1898–1967), Jaon Miró (1893–1983), Giorgio de Chirico (1888–1978), Man Ray (1890–1976), Yves Tanguy (1900–1955), Alberto Giacometti (1901–1966) a další.

Čeští surrealisté: Jindřich Štýrský (1899–1942), Toyen (Marie Čermínová, 1902–1980), František Muzika (1900–1974), Josef Šíma (1891–1971).

Sociální realismus

Sociální realismus vznikl v Americe ve 30. letech, když svět zasahovala jedna rána za druhou. Světová válka, nástup fašismu v Evropě a nevyhnutelné krize přiměly umělce nahlížet na svět jiným způsobem. Oprostili se od abstrakce a začali tvořit v realistickém stylu. Umělci byli často nazýváni „městskými realisty“. Zachycovali tragické lidské osudy a každodenní bídu, častými tématy byly oběti justičních omylů, nezaměstnanost či chudoba. Výtvarní umělci, fotografové i filmaři *došli ke stejné specifické směsi reportáže a ostrého sociálního komentáře, vytvářející přitom některé z nejtrvalejších pohledů na meziválečnou Ameriku.* (Dempsey 2002, s. 166) Po druhé světové válce se sociální realismus pozvolna vytrácel, avšak dál přežíval ve filmu, kde se objevil jako drama z každodenního života.

Světoví umělci: Ben Shahn (1898–1969), Reginald Marsh (1898–1954), William Gropper (1897–1977), Dorothea Langeová (1895–1965), Walker Evans (1903–1975) a další. (Dempsey 2002)

Existencialismus

Existencialismus bylo hnutí, ve kterém se umělci po válce vypořádávali s jejími hrůzami. Úzce propojoval literaturu a výtvarné umění. Z děl těchto umělců je cítit specifická nálada i stále živé prožitky. Existenciální nádech nalezneme ve figurativním i abstraktním umění (např. narušení povrchů škrábáním, rýhováním či pastózní malba) a to v několika dalších směrech po druhé válce. Pro jejich díla je typická autenticita, strach, úzkost, znechucení, izolovanost, odcizení, svoboda, ale i absurdita. Existencialismus byl součástí tvorby sochařů a malířů ještě v 50. letech, v 60. letech však existenční otázky nahradila komerční kultura. (Dempsey 2002)

Světoví umělci: Alberto Giacometti (1901–1966), Francis Bacon (1909–1992), Jean Fautrier (1898–1964), Lucian Freud (1922–2011), Germaine Richierová (1904–1959), Bram van Velde (1895–1981) a další.

Abstraktní expresionismus (tachismus, informel, akční malba)

Abstraktní expresionismus je nadřazeným pojmem, který v sobě skrývá několik směrů, které jsou založeny na spontánnosti projevu. Tyto směry datujeme do 40. a 50. let 20. století. Po válečném období, chtěli kritici osvětlit tvorbu nové avantgardy, ale situaci na uměleckém poli spíše zmátli. Setkáme se s názvy, jako jsou: lyrická abstrakce, materiállová malba, tachismus, informel a další. Abstraktní

expresionismus můžeme rozdělit na evropské pole (informel, tachismus) a pole americké (akční malba).

Informel – informe = beztvary, ošklivý. Jak už název napovídá, jeho cílem není, aby se publiku líbil, ale umělci chtěli šokovat a na něco poukázat. Soustředili se především na strukturu. Pracovali s pastózním povrchem se silnou vrstvou barvy s přidanou omítkou, pískem, šterkem či jiným materiálem. Tímto způsobem chtěli navodit určitý životní pocit: hrůza, vidina zničení, pocit samoty, odcizení. Nejvýraznější umělci: Jean Philippe Dubuffet (1901–1985), Antonio Saura (1930–1998), Antonio Tapié (1923–1987).

Tachismus – tache = skvrna, kaňka. Obrazy byly vytvořeny spontánně z barevných skvrn. Barva se na obraz nanášela přímo z tub a spontánními gesty byla rozmazávána, v některých případech proškrabávána ostrým nástrojem. Oproti informelu je v tachismu vidět volnější přístup. Bezprostřednost a uvolněnost při práci i u kompozice. Díla těchto umělců často nezachycovala konkrétní témata, spíše odrážela konkrétní pocity. Nejvýraznější umělci: Georges Mathieu (1921–2012), Pierre Soulages (*1919), Patrick Heron (1920–1999), Henri Michaux (1899–1984). (Dempsey 2002)

V Čechách nastoupily tyto dva směry až v 50. a 60. letech. I u nás chtěli umělci vyjádřit své pocity pomocí materiálu (zrezivělý kov, písek, kámen...) a zpracováním plochy fyzickou silou (destrukce, rytí, propalování, prosekávání). Tyto principy se využívaly také v grafice (aktivní či strukturální grafika). V tvorbě se často setkáváme s barvami jako je hnědá, šedá, černá či okrová. Na rozdíl od ostatních zemí, dávají naši umělci dílům zajímavé názvy (ve světě často pojmenování Kompozice či Bez názvu). Nejvýznamnější umělci: Vladimír Boudník (1924–1968), Mikuláš Medek (1926–1974), Josem Istler (1919–2000), Jiří Balcar (1929–1968), Jan Kotík (1916–2002).

V USA pod pojem abstraktní expresionismus spadalo gestické umění (akční malíři), umění s důrazem na barvu (colorfield malíři) i plastická tvorba. Všichni tito umělci chtěli vyjádřit své nejhlubší pocity ovlivněné válkou a poválečnou situací. Malíři pracovali s velkými gesty – lití barvy z plechovek, velké tahy štětcem, pokrývání velkých formátů, neporušená barva tvořící vertikální či horizontální pruhy nebo jiné útvary. V neposlední řadě do této tvorby spadají velké ocelové a železné plastiky. Nejvýznamnější umělci: Jackson Pollock (1912–1956), Willem Kooning (1904–1997), Mark Rothko (1903–1970), Barnett Newman (1905–1970), Clyfford Still (1904–1980), Franz Kline (1910–1962), Philip Guston (1913–1980), David Smith (1906–1965). (Phillips 2013)

Lettrismus

Lettrismus je výtvarná tendence poloviny 20. století, kterou založil rumunský básník Isidore Isou. Hlavním výrazovým prostředkem jsou písmena a jejich konfigurace (seskupení a prostorové uspořádání do obrazců). Zpočátku používali umělci ve svých dílech výhradně latinská písmena, později pracovali se všemi typy abeced a znaků, dokonce i vymyšlenými. Přesto je směrem, který se také obrací k hlubinám lidského nitra. Spojuje literární dílo s uměleckým a svou funkci nachází také v knižní ilustraci. Specifické využití písma můžeme nalézt již mnohem dříve, a to u umělce Gulliauma Apollinaira (1880–1918), který tvořil kaligramy. Kaligramy jsou grafické básně, jejichž text je vepsán do podoby jejího obsahu. (Dempsey 2002)

Světoví umělci: Henri Chopin (1922–2008), Francois Dufnere (1930–1982), Alan Satié (*1944), Roland Sabatier (*1942). Také v českém prostředí se lettrismus využíval a to především v 60. letech. Je spojen s umělci: Jiří Kolář (1914–2002), Eduard Ovčáček (*1933), Jiří Balcar (1929–1968), Lubomír Přibil (*1937), Josef Hampl (*1932), Miloš Urbásek (1932–1988).

Kinetismus

Kinetismus neboli kinetické umění je založeno na uměleckých dílech, která se pohybují. Tímto způsobem se umělci chtěli oprostit od tradiční statickosti uměleckého díla. Do svých děl vkládali dynamické prvky, které byly realizované v určitém čase a prostoru, čímž díla dostávala další rozměr. Již futuristé upozornili na význam pohybu ve svých dílech. Od začátku století se také můžeme setkat s pohyblivými objekty v rámci dadaismu či konstruktivismu. V 50. letech se však tato tvorba sjednotila v samostatné hnutí.

Základem umělecké tvorby byly pohyblivé sochy neboli mobily. Tyto sochy se do pohybu uváděli strojem (naprogramováním), nebo se pohyb ponechal náhodě (přírodním vlivům - vítr, slunce, voda) či náhodnému doteku. Opakem mobilu je stabil. Stabilem můžeme obecně nazvat všechny sochy či objekty, které se nepohybují a nemají pohyblivé ani jednotlivé části.

V kinetismu nepracovali umělci jen se skutečným pohybem, ale také se světelnými objekty, světelnými reklamami, osvětlenou architekturou i kinetickými fontánami. Někteří autoři do kinetického umění řadí také díla, u nichž pohyb vzniká optickou iluzí (op art). Kinetismus pronikal do filmu, scénografie, výstavnictví i divadla. V 80. letech se kinetické umění vytrácí.

V rámci tohoto směru můžeme zmínit několik skupin, které v tomto duchu pracovali. Byly jimi například Zero (Německo), Nul (Nizozemí), T a N (Itálie), Experiment in Art and Technology (USA), Prometheus (Slovensko), Syntéza (Čechy). Nejznámější umělci: Alexander Calder (1898–1976), Naum Gabo (1890–1977), Jean Tinguely (1925–1991), Pol Bury (1922–2005), Marcel Duchamp (1887–1968), Robert Jacobsen (1912–1993) a další. (Dempsey 2002)

Nový realismus

Nový realismus z 50. a 60. let byl evropskou paralelou amerického pop artu. Práce nových realistů byly velmi rozmanité a rozdílné. Spojoval je záměr odlišit se od působících směrů abstraktního expresionismu, které podle nich ztrácely kontakt se společenskou realitou. Společenská situace se od poválečného období pomalu proměňovala. Nová doba se nesla v technologickém pokroku, rychlých politických změnách a pozvolna se vytrácející bídě. I když byly práce těchto umělců velmi originální a osobité, oni sami odmítali kult umělce, který se uplatňoval mezi abstraktními malíři. Dokonce vyzývali publikum, aby se jejich prací účastnilo.

Nejznámějším umělcem tohoto směru byl Yves Klein, který svou prací ovlivnil nejrůznější hnutí: umění performance, minimalismus, body art, konceptualismus a další. Při své práci využíval otisky nahých ženských těl pomalovaných IKB barvou. IKB barvu neboli Mezinárodní Kleinovu modř si nechal umělec patentovat a pro jeho tvorbu je typická. I další umělci pracovali nezvyklým způsobem, kterým chtěli poukázat na určitý fakt. Velmi často využívali běžných předmětů, dokonce i těch nalezených v popelnici. Za všechny mluví několik příkladů, jako je objekt ze slisovaných vraků automobilů, soubory nepotřebných či zdemolovaných předmětů nebo díla z nakupených věcí. To vše mělo poukazovat na roli předmětů v masové kultuře. Nahromadění plynových masek, jako připomínka holocaustu a poukázání na války, které se neustále vracejí. Nebo střílené malby (na bílých sádrových objektech umístěny kapsle s barvou, které sama umělkyně či návštěvníci prostřelovali) na postavu ženy jako protest proti stereotypnímu obrazu ženy v současné společnosti. (Dempsey 2002)

Světoví umělci: Yves Klein (1928–1962), Arman (Armand Pierre Fernandez, 1928–2005), Raymond Hains (1926–2005), Jean Tinguely (1925–1991), Niki de Saint Phalle (1930–2002), César (1921–1999), Gérard Deschamps (*1937), Mimmos Rotella (1918–2006) a další.

Pop art

Styl, který vznikl ve Spojených státech amerických a v Anglii v 50. letech, jako reakce proti nefigurativnímu umění, které bylo podle popartistů izolované od reality. Tito umělci pracovali s prostředím, ve kterém žili a které je každodenně obklopovalo. Do jejich tvorby se dostaly prvky masové kultury, jako byla reklama, comics, konzumní výrobky či slavné osobnosti. Pop art se včlenil do životního stylu jako „popping“ (střih vlasů, druh oblékání, design). Nejvyužívanější technikou se stala koláž, ve které mohli umělci pracovat nejen s motivy masové kultury, ale i s jejími produkty (reklamní letáky, comics, časopisy, noviny). Další technikou byla seligrafie (sítotisk), která umožňuje využívání šablon a větší reprodukci. Pop art byl veřejností velmi oblíben, protože byl určen nejen sběratelům, ale i středním vrstvám a představoval něco nového a moderního.

Postupem času se pozornost od pop artu vytrácí a přeměrovává na nové směry, jako jsou op art, konceptualismus, hyperrealismus, avšak v 80. letech se tento trend znovu vrací v neo popu. (Dempsey 2002)

Světoví umělci: Andy Warhol (1928–1987), Richard Hamilton (1922–2011), Roy Lichtenstein (1923–1997), Eduardo Paolozzi (1924–2005), George Segal (1924–2000), Robert Rauschenberg (1925–2008) a další. V Čechách nalezneme pop art například v tvorbě Jiřího Balcara (1929–1968).

Op art

Op art je směr, který vznikl v 50. letech a můžeme ho zařadit do geometrické abstrakce. Pomocí geometrických tvarů, linek a barev se snaží navodit optickou iluzi pohybu a hloubky. Tato díla jsou promyšlená do posledních detailů, propočítána a berou v úvahu nedokonalosti zrakového vnímání. V počátcích byla díla pouze černobílá, později začali umělci pracovat s dalšími barvami. Op art byl u veřejnosti velmi oblíbený, přestože některá díla mohla působit nepříjemně, nebo dokonce způsobovat závrať. Velmi rychle se rozšířil do módy, interiérového designu i grafiky. U kritiků už se takové obliby netěšil. Především v USA byl kritizován pro svou rychlou popularizaci. I přes svou popularitu vyšel op art koncem 60. let poměrně rychle z módy, avšak ovlivnil tvorbu mnoha umělců. (Dempsey 2002)

Světoví umělci: Bridget Rileyová (*1931), Victor Vasarely (1906–1997), Larry Poons (*1937), Michael Kidner (1917–2009), Richard Anuszkiewicz (*1930). Op artem

byli ovlivněni také čeští umělci: Zdeněk Sýkora (1920–2011) nebo František Hudeček (1909–1990).

Umění performance

Součástí mnoha uměleckých hnutí byla akce. Asi nejvýrazněji se tento aspekt tvorby promítl právě v umění performance, které se začalo uplatňovat od 60. let. Performeré chtěli svou tvorbou šokovat, nebo touto cestou reagovali na společensko – politické problémy všedního dne. Velmi neotřelým a často i rebelským způsobem se vyjadřovali k válkám, rasismu, AIDS, různým fobiím (xenofobie, homofobie) a dalším společenským tabu. V rámci tohoto hnutí je nutno rozlišovat dva pojmy performance a happening.

Performance je představení umělce bez účasti publika. Tato představení se před publikem odehrávat vůbec nemusela, mohly se mu předkládat pouze fotografie či jiné záznamy z akce. Happening – umělecká akce, která opouští galerie a je přesunuta prakticky kamkoli. Oproti performance je v happeningu akce umělcem pouze připravená a přímo vyžaduje účast publika. Cílem happeningu je vtáhnout diváka do akce, vyvolat v něm pocity šoku či absurdity.

Někdy se akce spojovaly do různých festivalů (např. Newyorský divadelní sjezd roku 1965). Performance v sobě snoubilo výtvarné umění, divadlo, tanec, film i video. Tento druh umění využívali také neodadaisté a noví realisté, jeho největší rozkvět byl v 80. a 90. letech a v určité oblibě přetrvává dodnes. (Dempsey 2002)

Světoví umělci, kteří využívali akci: Yves Klein (1928–1962), Niki de Saint Phalle (1930–2002), Allan Kaprow (*1927), Red Grooms (*1937), Claes Oldenburg (*1929), Robert Whitman (*1935), Yayoi Kusama (*1929), Laurie Andersonová (*1947) a další.

Také v českém prostředí byla tato tvorba oblíbena například u umělců: Zorka Ságlová (1942–2003), Milan Knížák (*1940), Jan Mlčoch (*1953), Tomáš Ruller (*1957), Jiří Sozanský (*1946), Petr Štembera (*1946), Karel Miler (*1940), Jiří Kovanda (*1953), Vladimír Boudník (1924–1968) a další.

Minimalismus

Je směr poloviny 60. let, který volně vycházel z děl konstruktivistů a suprematistů, a to především těch, které se blížili k abstrakci. Umělci se snažili minimálními prostředky dosáhnout maximálního účinku. Vyjadřovací prostředky chtěli oprostít od všeho zbytečného, tvar vyjadřovali geometrickou formou. Často využívali průmyslově vyrobených materiálů a přikláněli se k materiálové monochromii. V počátcích se díla nesečkala s přílišným pochopením u kritiků, ani u diváků. Jejich díla byla označována jako chladná a anonymní. Umělci pracovali se specifickými objekty, jako je dílo vystupující ze stěny nebo práce s prostorem (místností). Výjimkou nebylo ani řešení světla a prostoru, například pomocí zářivek či svítících LED tyčí. Termín minimalistický se také začal využívat pro nábytek, grafiku, módní návrhářství nebo architekturu (například Závěsný most Milénium v Londýně z roku 2000). (Dempsey 2002)

Světoví umělci: Dan Flavin (1933–1996), Donald Judd (1928–1994), Carl Andre (*1935), Larry Bell (*1939), Ronald Bladen (1918–1988), Phillip King (*1934), sir Anthony Caro (1924–2013), Fumihiko Maki (*1928), Arata Isozaki (*1931) a další.

Konceptualismus

Konceptualismus nebo také konceptuální umění je směr, který vznikl v 60. letech a velmi rychle se stal mezinárodním hnutím. Je založen především na myšlence, záměru či koncepci, které se staví nad samotné provedení či realizaci díla. Důležitá je také myšlenka dematerializace díla, které ani není nutné zhotovit (kritika komercializace umění). Konceptualisté počítají se zapojením diváka, který má koncept dokončit ve své mysli. Konceptuální umění má mnoho podob. Velká část této tvorby má podobu psaných návrhů, fotografií, videozáznamů nebo dokumentů. Myšlenky a koncepty jsou také součástí performancí, instalací, body artu, land artu či video artu.

Za předchůdce konceptuálního umění je považován dadaismus, především Marcel Duchamp. Konceptualismus poprvé definoval umělec Sol LeWitt ve svém manifestu. Mezi první a zároveň nejvýznamnější díla konceptuálního umění patří Jedna a tři židle z roku 1965 od Josepha Kosutha. Toto dílo se skládalo ze tří částí: skutečné židle, fotografie této židle a hesla židle ze slovníku. Konceptualismus byl na svém vrcholu v polovině 70. let, poté pozvolna ustoupil nastupujícím směrům, avšak jeho myšlenku můžeme v tvorbě umělců najít dodnes. (Dempsey 2002)

Světoví umělci: Joseph Kosuth (*1945), Joseph Beuys (1921–1986), Sol LeWitt (1928–2007), Piero Manzoni (1933–1963), Marcel Broodthaers (1924–1976), Lawrence Weiner (*1942) a další. Za české představitele konceptualismu můžeme jmenovat Jiřího Valocha (*1946)

Body art

Body art neboli umění těla se stalo koncem 60. let velmi oblíbeným uměním. Základním vyjadřovacím prostředkem a nástrojem bylo lidské tělo. Toto umění řadíme mezi konceptuální (důležitá je myšlenka), ale také do akčního umění (není důležité finální dílo, ale jeho průběh). Jako inspirační zdroje tohoto umění byli tři umělci: Marcel Duchamp (myšlenka, že cokoli jde využít jako umělecké dílo), Yves Klein (používal lidské tělo, jako živý štětec), Piero Manzoni (psal své tělo na „živé sochy“).

Body art reaguje na minimalismus a konceptualismus a to především na neosobnost těchto děl. Umělci využívali při tvorbě obvykle svých vlastních těl. Tyto akce byly publiku nejčastěji zprostředkovány fotografiemi a videozáznamem. Body art měl mnoho podob. Ztvárnění pomocí performance, živých soch či objektů, to vše od humorných zobrazení až po sadomasochistická díla. Zvláštním odvětvím body artu je bodypainting, tedy malování na tělo. (Dempsey 2002)

Světoví umělci: Bruce Neuman (*1941), dvojice Gilbert (Proesch, *1943) a George (Passmore, *1942), Carolee Schneemannová (*1939), Chris Burden (*1946), Yves Klein (1928–1962), Bob Flanagan (1952–1996), John Coplanse (1920–2003), Marc Qiunn (*1964) a další. Z českých umělců do body artu spadá tvorba Adrieny Šimotové (1926–2014), Rudolfa Němce (*1936) a Petra Štembery (*1945).

Umění instalace

Instalace vznikly na začátku 60. let spolu s asamblážemi a happeningem. V instalaci je stěžejní „enviroment“ (prostředí, které aktivizuje všechny smysly a s nimi i různé zkušenosti člověka), který diváka do uměleckého díla vztahuje a nutí ho, aby na exponáty nahlížel aktivně. Instalaci rozumíme výstavu jako celek, kde celé prostředí obklopující diváka je chápáno za umělecké dílo, nebo exponát vsazený do neobvyklého prostředí (přírody, galerie i místnosti).

Instalace v 60. letech nebyly úplně nové. Již v dřívějších tendencích vytvářeli umělci enviromenty, (především pro to) aby dodali umění další dimenzi. Například dadaistická kavárna s neonovými světly, surrealistické scénografické pojetí, nebo

výstava Marcela Duchampa „Míle motouzu“ z roku 1942, kde panely s vystavenými obrazy byly propleteny labyrintem z provazů. Z těchto pojetí vznikla myšlenka instalace uplatňující výstavu jako celek a také celé prostředí obklopující diváka bylo chápáno jako umělecké dílo. Instalace se často dělají pro konkrétní výstavy. Mohou být vázané na určité místo (umění na veřejném prostranství) nebo navržená pro místa různá.

V 70. letech je umění instalace velmi podporováno. Uskutečňuje se v galeriích, alternativních prostorech i velkých muzeích. Po velmi rychlém vývoji zastřešuje tento pojem velmi různorodá díla a možná právě to způsobilo, že mnoho umělců lze do tohoto druhu umění zařadit. (Dempsey 2002)

Světoví umělci: Edward Kienholz (1927–1994), Murizio Cattelan (*1960), Robert Gober (*1954), Barbara Krugerová (*1945), Joseph Beuys (1921–1986), Mike Nelson (*1967), manželé Christo (Christo Vladimirov Lavašev, *1935) a Jeanne – Claude (Jeanne – Claude Denatová de Gullebon, 1935 – 2009) a další.

V českém prostředí: Milan Knižák (*1940), David Černý (*1967), Magdaléna Jetelová (*1946), Zorka Ságlová (1942–2003), Karel Nepraš (1932–2002), Olbram Zoubek (*1926) a další.

Hyperrealismus

Hyperrealismus je směr, který vznikl v 70. letech v USA. U jeho označení se také můžeme setkat s názvy fotorealismus, superrealismus nebo také zaostřený realismus. V tomto hnutí se umělci snažili o co nejostřejší a nejpřesnější zobrazení skutečnosti. Zaměřovali se na detaily a jejich práce byly tvořeny s řemeslnou pečlivostí. Nejčastějšími náměty byly portréty, scény z běžného života, městské i venkovské krajiny či zátiší. Umělci chtěli upozornit na dopad mediální kultury (fotografie, reklamy, televize, filmy) na naše vnímání reality. Většina malířů pracuje s fotografií, kterou využívají jako předlohu. V sochařství se můžeme setkat s různými způsoby práce. Sochaři využívali odlitky či otisky těl, nejčastěji z pryskyřice nebo laminátu, které odívali do skutečných šatů či je pomalovávali. Sochy také modelovali z hlíny. Zde hrálo svou roli jejich výrazné zmenšení či zvětšení.

Tato tvorba byla u široké veřejnosti a sběratelů velmi oblíbená. V řadách kritiků se však o tomto umění mluvilo jako o zpátečnické, strojovém a neosobním. Již v historii se umělci snažili o co nejpřesnější a nejmohutnější zachycení. V moderní době byly však možnosti natolik posunuty, že jsou hyperrealistická díla od fotografie na první pohled jen těžko rozeznatelná. (Dempsey 2002)

Světoví umělci: Malcolm Morley (*1931), Chuck Colse (*1940), Richard Estes (*1936), Robert Cottingham (*1935), Don Eddy (*1944), Duene Hanson (1925–1996), John de Andrey (*1941), John Ahearn (*1951), Ron Mueck (*1958) a další.

Čeští autoři: David Černý (*1967), David Moješčík (*1974), Richard Štipl (*1968), Radek Nivnický (*1977), Ondřej Bílek (*1988), Krištof Kintera (*1973).

Video art

Nová doba se nesla v duchu médií a nejmocnějším z nich byla televize. Proto i umělci 60. let začali na tuto situaci reagovat a do umění začleňovali nové technologie, jako bylo video. Autentický záznam plynoucího času a dění v něm se stal součástí prostředí, objektu či se samo video stalo objektem. Video sloužilo tedy nejen jako druh záznamu nějaké akce (např. performance), ale reprezentovalo určitý druh umění. Umělci s ním pracovali různými způsoby. Dělali instalace z mnoha monitorů, tvořili zpomalená videa lidí v emočním afektu, pro možnost zkoumání lidských stavů, video promítali na předměty (například tváře na stromy) nebo architekturu. Mezi velmi známá díla patří také Televizní podprsenka pro živou sochu (1969, Nam June Paik), kde má žena hrající na čelo na sobě podprsenku z televizních přijímačů, na nichž se obraz proměňuje podle rytmu hudby. (Dempsey 2002)

Světoví umělci: Nam June Paik (*1932), Bill Viola (*1951), Tony Oursler (*1957), Wolf Volstell (1932–1998), Dara Birmbaumová (*1946), Dan Graham (*1942), William Wegman (*1943), Bruce Nauman (*1941) a další. Čeští umělci: Radek Pilař (1931–1993), Petr Skala (*1947), Zdenka Čechová (*1944) a další.

Land art

Land art neboli zemní umění je umělecký směr, který vznikl v 60. letech. Pomocí materiálů i umístění děl se odlišuje od předchozích hnutí a snaží se směřovat z městského prostředí do přírody. Je založen na dotváření, přetváření a ozvláštňování přírody. Umělci tvoří různým způsobem. Můžeme se setkat s uskupováním materiálu do určitých obrazců, vršení ho na sebe, vyhlubování jam, vytváření plochy a linie zdůrazňující ráz krajiny, zahalování látkou. Využívají vodu, sníh, led, hlínu, list či jiné přírodniny, ale také umělé materiály. Toto umění lze řadit do konceptuálního umění (jde o myšlenku) a akčního umění (důležitý je také samotný průběh). Většina děl vzniká v odlehklých místech přírody, nebo nejsou stálá, a proto jsou nejčastěji prezentována formou fotodokumentace či videodokumentace. V malé míře nalezneme také autory,

kteří umístili svá díla do výstavních prostor, tuto variantu využil například Richard Long. „*Land art se během 80. let vytratil, ale svým příkladem stále ovlivňuje rostoucí enviromentální vědomí současného světa umění.*“ (Phillips 2013, s. 108)

Světoví umělci: manželé Christo (Christo Vladimírov Lavašev, *1935) a Jeanne – Claude (Jeanne – Claude Denatová de Gullebon, 1935 – 2009), Richard Long (*1945), Walter Demaria (*1935), Robert Smithson (1938–1973), Andy Goldsworthy (*1956) a další. Čeští land artisté: Josef Hampl (*1932), Ivan Kafka (*1952). (Dempsey 2002)

Arte povera

Arte povera neboli chudé umění je uměleckou tendencí druhé poloviny 60. let v Itálii. Pojmenování se vztahuje k materiálům, které umělci při své tvorbě používali. Paradoxem je, že některé z těchto materiálů byly velmi drahé, chudost měla poukazovat spíše na neumělecké materiály. Těmito materiály byly například látky, plast, zelenina, kameny, hlína, vosk, pozlacený bronz, pálená hlína, žula, neon, ocel, dokonce i živá zvířata. Umělci jich využívali ve svých asamblážích, plastikách, instalacích i performancích. Toto hnutí nechtělo poukázat na život chudých, ale na „*morální zbídačení společnosti, kterou žene akumulace materiálního bohatství.*“ (Dempsey 2002, s. 268) Chudé umění je typické nečekaným spojením předmětů či kontrastem použitých materiálů, propojení kultury a přírody (např. živí koně v galerii), minulosti a přítomnosti (např. socha Venuše u hromady hadrů). Pomocí netradičních materiálů posouvali hranice umění, zpochybňovali vymezení toho, co je umění i jeho roli ve společnosti. (Dempsey 2002)

Světoví umělci: Michelangelo Pistoletto (*1933), Mario Merz (1925–2003), Giovanni Alseldo (*1934), Giuseppe Penone (*1947), Luciano Fabro (1936–2007), Jannis Kounellis (*1936), Gilberto Zorio (*1944), Giulio Paolini (*1940), Pino Pascali (1935–1968) a další. U nás například Stanislav Kolíbal (*1925).

2 Praktická část

Praktická část je rozdělena do tří částí. První z nich je anketní šetření, ve kterém bylo zjišťováno, zda učitelé zapojují do výuky výtvarné výchovy hodiny inspirované dějinami umění 20. století. Druhou část tvoří soubor metodických listů, ve kterém jsem chtěla nastínit, jak by hodiny inspirované touto tematikou mohly vypadat. Tento soubor je určen pro žáky od 1. do 5. třídy. Každá příprava je uzpůsobena konkrétnímu ročníku, ale po jisté modifikaci by se mohla využít ve všech ročnících 1. stupně. Ve třetí části je několik z těchto hodin realizováno v praxi. Je zde zaznamenán průběh a reflexe hodiny, fotodokumentace a ohodnocení samotnými žáky.

2.1 Anketní šetření

Pro zjištění zařazení výtvarného umění 20. století do hodin výtvarné výchovy na prvním stupni základních škol bylo využito anketního šetření (průzkumu). Toto šetření bylo provedeno pomocí metody shromažďování údajů a to formou přímého průzkumu – anketou (příloha č. 6). Výběr respondentů byl vrstvený, zaměřený na učitele základních škol prvního stupně vyučujících výtvarnou výchovu. Sběr dat byl proveden pomocí anket, které byly učitelům rozdány v tištěné formě a po týdnu vybrány. Osloveni byli učitelé z Ústeckého kraje (Žatec, Podbořany, Měcholupy, Louny, Chomutov).

V anketním šetření byly použity otázky s otevřeným koncem (č. 1, 5, 6 a 7), dichotomní (č. 2), trichotomní (č. 1, 8) a dále výběrové (č. 3, 4, 9, 10, 11).

Vyhodnocení průzkumu

V anketním šetření bylo osloveno 158 respondentů z výše uvedených měst. Vyplněnou anketu odevzdalo 112 respondentů a z nich bylo 38 vyřazeno pro neúplné vyplnění.

Otázka č. 1: Domníváte se, že tematika dějin umění patří do hodin výtvarné výchovy na prvním stupni základní školy?

Tabulka 2: Vyhodnocení otázky č. 1 - 1. část

	Počet respondentů	Počet respondentů (%)
Ano	38	51
Ne	21	28
Nevím	15	21
Celkem	74	100

51 % oslovených respondentů je přesvědčeno, že tematika dějin umění patří do hodin výtvarné výchovy, 21 % neví a 28 % učitelů se domnívá, že tato tematika do zmíněných hodin nepatří. Součástí této otázky bylo zdůvodnění svého názoru. Pokud respondenti odpověděli ANO, shodli se, že dějiny umění patří k všeobecnému přehledu a je důležité rozvíjet tyto vědomosti od útlého věku. Pokud odpověděli NE, nejčastěji uváděným důvodem bylo přetěžování žáků.

Otázka č. 2: Zapojujete do výuky výtvarné výchovy hodiny inspirované dějinami výtvarného umění?

Tabulka 3: Vyhodnocení otázky č. 2

	Počet respondentů	Počet respondentů (%)
Ano	41	55
Ne	33	45
Celkem	74	100

Více než polovina (55 %) oslovených respondentů zapojuje do hodin výtvarné výuky hodiny inspirované dějinami výtvarného umění, 45 % odpovědělo záporně.

Otázka č. 3: V jakém ročníku nejčastěji zařazujete hodiny inspirované dějinami výtvarného umění?

Tabulka 4: Vyhodnocení otázky č. 3

	Počet respondentů	Počet respondentů (%)
V 1. ročníku	0	0
Ve 2. ročníku	0	0
Ve 3. ročníku	0	0
Ve 4. ročníku	11	15
V 5. ročníku	28	38
Zařazují do všech ročníků	2	2
Nezařazují do žádného ročníku	33	45
Celkem	74	100

Pokud respondenti odpověděli v předcházející otázce kladně, uvedli, že nejčastěji toto téma zařazují v 5. ročníku. Takto odpovědělo 38 % dotazovaných.

Otázka č. 4: Které směry z umění 20. století zařazujete do výuky?

Tabulka 5: Vyhodnocení otázky č. 4

	Počet respondentů		Počet respondentů
Fauvismus	0	Dadaismus	3
Expresionismus	10	Surrealismus	5
Kubismus	14	Popart	14
Futurismus	4	Op art	1
Geometrická abstrakce	28	Jiné	7

Nejvyužívanějším směrem v hodinách výtvarné výchovy je geometrická abstrakce, tuto odpověď označilo 28 respondentů ze 74 dotazovaných. Dalšími využívanými směry jsou kubismus, pop art a expresionismus. V této otázce byla možnost i uvedení vlastních odpovědí. Zde byl nejčastěji uveden impresionismus a land art.

Otázka č. 5: Jaké konkrétní výtvarné umělce jste do výuky zařadil(a) za poslední rok?

Zde nejčastěji respondenti jmenovali tyto umělce:

- Andy Warhol
- Jackson Pollock
- Clode Monet
- Salvador Dalí
- Pablo Picasso
- Jan Zrzavý
- Josef Čapek
- Jiří Kolář

Otázka č. 6: Jakým způsobem jste využil(a) dějiny výtvarného umění v hodinách výtvarné výchovy za poslední rok?

Pokud učitelé tuto tematiku využívají, tak pouze jako motivaci.

Otázka č. 7: Uveďte příklad hodiny inspirované dějinami výtvarného umění, kterou jste do výuky zařadil(a) za poslední rok.

Tabulka 6: Vyhodnocení otázky č. 7

	Počet respondentů	Počet respondentů (%)
Odpovědělo	17	23
Neodpovědělo	57	77
Celkem	74	100

77 % je počet respondentů, kteří na tuto otázku neodpověděli, zbylý počet (23 %) učitelů uvedlo nejčastěji následující příklady hodin inspirovaných výtvarným uměním:

- land art – mandaly z přírodnin
- surrealismus – můj sen
- expresionismus – emoce
- pointilismus – tečkovaný obraz
- geometrická abstrakce – kompozice z geometrických tvarů

Otázka č. 8: Máte k dispozici dostatek materiálů, ze kterých lze čerpat inspiraci pro hodiny, do kterých zařazujete dějiny výtvarného umění?

Tabulka 7: Vyhodnocení otázky č. 8

	Počet respondentů	Počet respondentů (%)
Ano	21	28
Ne	38	52
Nevím	15	20
Celkem	74	100

Většina učitelů (52 %) uvedla, že v současné době nemají dostatek materiálů, ze kterých lze čerpat inspiraci. V případě odpovědi ANO byla několikrát učiteli doplněna informace o čerpání na internetu.

Otázka č. 9: Kolik je Vám let?

Tabulka 8: Vyhodnocení otázky č. 9

	Počet respondentů	Počet respondentů (%)
Méně než 34 let	12	16
35 let – 54 let	54	73
55 let a více	8	11
Celkem	100	100

Největší skupina respondentů (73 %), kteří se zúčastnili tohoto anketního šetření, spadá do skupiny 35 let – 54 let.

Otázka č. 10: Jak dlouho učíte výtvarnou výchovu na 1. stupni ZŠ?

Tabulka 9: Vyhodnocení otázky č. 10

	Počet respondentů	Počet respondentů (%)
Do 3 let	10	13
4 – 8 let	8	11
9 – 15 let	8	11
Více než 15 let	48	65
Celkem	74	100

Tohoto průzkumu se zúčastnili převážně učitelé, kteří mají s výukou výtvarné výchovy bohaté zkušenosti s praxí delší než 15 let. Tuto skupinu tvořilo 65 % dotazovaných.

Otázka č. 11: Pro výuku výtvarné výchovy na prvním stupni:

Tabulka 10: Vyhodnocení otázky č. 11

	Počet respondentů	Počet respondentů (%)
Mám kvalifikaci	62	84
Mám kvalifikaci a specializaci výtvarná výchova	5	6
Nemám kvalifikaci	7	10
Celkem	74	100

Převážná většina respondentů (84 %), která se zúčastnila tohoto průzkumu, je kvalifikovaná a 6 % učitelů je kvalifikovaných se specializací výtvarná výchova.

Závěr anketního šetření

Anketního šetření se zúčastnili kvalifikovaní učitelé s dlouholetou praxí výuky výtvarné výchovy. Většina z nich je přesvědčena, že tematika dějin ve zjednodušené formě patří na první stupeň základní školy. Svůj názor odůvodnili tvrzením, že dějiny umění patří k všeobecnému přehledu a je potřeba je rozvíjet od útlého věku dítěte.

Průzkum ukázal, že více než polovina dotázaných učitelů zařazuje do hodin výtvarné výchovy moderní dějiny umění. Touto tematikou obohacují svou výuku převážně v 5. ročníku. Moderní umění a jeho slavné autory využívají ve výuce jako motivaci žáků. Pro inspiraci svých hodin nejčastěji používají díla umělců Andy Warhola, Jacksona Pollocka, Salvadora Dalího a Pabla Picassa, nebo principy směrů geometrické abstrakce, kubismu, pop artu a expresionismu.

Otázku, kde měli učitelé uvést příklad odučené hodiny s uvedenou tematikou, většina respondentů nezodpověděla. Pokud dotazovaní odpověděli, uvedli náměty hodin, které se velmi často opakovaly. Více než polovina učitelů uvedla, že nemají dostatek materiálů s náměty pro výuku inspirovanou moderním uměním.

2.2 Metodické listy

Soubor 10 metodických listů inspirovaných dějinami umění 20. století je určen k výuce žáků na 1. stupni základní školy. Pro každý ročník jsou zpracovány 2 přípravy přizpůsobené věku žáků. V metodických listech jsou využívány různorodé techniky, pomůcky i materiál. Je zařazována práce ve skupinách, ve dvojicích i práce individuální. Každá příprava na hodinu je inspirovaná konkrétním „ismem“. V nižších ročnících (1. a 2. třída) jsou žáci k následné práci motivováni pomocí pohybových her, pohádek či říkadel. U těchto prací jde především o prožitek z tvorby či seznámení se s materiálem nebo technikou. Ve vyšších ročnících (3., 4. a 5. třída) je hodina obohacena o základní informace o daných směrech, které jsou většinou zapojeny do motivační části hodiny. Počáteční část motivace se v mnoha případech týká věcí, které jsou pro žáky atraktivní, znají je, či se s nimi již někdy setkali. Následně navazuje seznámení s daným směrem přes ukázky děl, ze kterých žáci sami vyvozují principy daného „ismu“.

Domnívám se, že umění 20. století je pro žáky méně známé, ale přesto velmi atraktivní. Proto si myslím, že jeho zapojení do výuky může posílit a zkvalitnit motivaci žáků pro samotnou tvorbu.

2.2.1 Neoplasticismus

Hýbejte se barvičky

Třída: 1.

Vzdělávací cíl: Experimentovat s netradičními pomůckami, rozeznávat základní geometrické tvary.

Výtvarný problém: Hra s linií, tvarem a barvou.

Technika: tupování

Časová dotace: 1 vyučovací hodina

Pomůcky: čtvrtka A3, temperové barvy, houbičky na nádobí, malířská lepenka, pomůcky ke hře (barevné obdélníky a čtverce – červený, žlutý, modrý, černý -> každé dítě jeden z druhů + všechny druhy pro paní učitelku)

Organizace: individuální práce

Propojení s dějinami umění: Neoplasticismus

Motivace: Pohybová hra „Hýbejte se barvičky“. Před samotnou hrou zopakujeme s žáky barvy a rozdíl mezi obdélníkem a čtvercem. Každý žák dostane čtverec nebo obdélník v určité barvě a postaví se kamkoli ke stěně třídy. Ve chvíli, kdy učitel zvedne nad hlavu symbol v jeho barvě, začne se žák pohybovat mezi lavicemi (rychlost pohybu si jasně stanovíme před začátkem hry). Takto se může mezi lavicemi pohybovat jedna či několik barev, podle učitelova signálu. Učitel dává signál vždy po odřikání básničky. Ve chvíli, kdy žáci slyší slovo „obraz“, začnou se pomalu vracet ke stěně třídy. Básnička: „*Hýbejte se barvičky, já vám dávám nožičky. Proběhni se sem a tam, já z vás obraz udělám.*“ Podle času si mohou žáci barevné symboly mezi sebou měnit.

Postup:

- Srazíme 2 lavice. Doprostřed umístíme barvy a nastříhané houbičky na části.
- Každý žák si malířskou lepenkou vytvoří síť (která bude znázorňovat cestu mezi lavicemi), ve které vzniknou obdélníky a čtverce (snaží se, aby byly co „nejrovnější“).
- Poté pomocí houbičky (libovolnými barvami) vytupuje jednotlivé geometrické tvary (vypustí barvičky na obraz). Stále pracujeme pouze s barvami, které byly ve hře.
- Po mírném zaschnutí opatrně odstraní lepenku.

Hodnocení:

- „Kolik barviček jsi na obraz vypustil/a?“
- „Které barvy to byly?“
- „Jak se ti pracovalo touto technikou?“
- „Co ti dělalo potíže?“
- „Co by sis pochválil/a?“
- „Udělal/a by si příště něco jinak?“

2.2.2 Orfismus

Přiletěla bublina

Třída: 1.

Vzdělávací cíl: Seznámit žáky se základními postupy práce s vodovými barvami a možnostmi využití šablon.

Výtvarný problém: Záznam autentických smyslových zážitků a myšlenek pomocí barvy a tvaru.

Technika: grafika

Časová dotace: 1 vyučovací hodina

Pomůcky: čtvrtka A3, předkreslené šablony bublin (nevystřižené), nůžky, štětce, vodové, kelímek, voda, hadřík, igelit, text říkanky „Přiletěla bublina“

Organizace: individuální práce

Propojení s dějinami umění: Orfismus, Robert Delaunay (1885–1941)

Motivace: Seznámíme děti s říkankou „Přiletěla bublina“. Říkanka s pohybem (postavíme se do kruhu, říkáme básničku, učitel naznačuje, co mají děti dělat): „Tiše děti novina“ (ukazováček před ústy) „přiletěla bublina“ (chytíme se za ruce) „bublina se nafukuje“ (malé kroky vzad) „letí, letí, poletuje. Přiletěla na náš dvůr, udělala“ (pohupování rukama) „bum.“ (děti se pustí a máchnou rukama do vzduchu).

Postup:

Přípravná fáze:

- Před začátkem práce upozorníme děti na bezpečnost, při práci s nůžkami. Poté je seznámíme s principy práce s vodovými barvami. (Pokud s vodovými barvami již pracovali, pouze připomeneme).
- Názorná ukázka způsobu práce se šablonou (otisk a roztírání barvy z okrajové části šablony přes okraj na čtvrtku) a upozorníme na možnost překrývání bublin.

Vlastní práce dětí:

- Žáci si vystříhnou předkreslené šablony bublin (různé velikosti).
- Na papírovou šablonu nanesou barvu a bublinu otisknou. Toto několikrát zopakují.
- Poté kompozici doplní o „praskající bubliny“, které vzniknou prací s šablonou.
- Přes okraj šablony roztírají vodové barvy.

Hodnocení:

- Všechny práce uspořádáme do kruhu (horním okrajem do středu kruhu). Žáci se kolem prací rozestaví také do kruhu. Pomalou chůzí obcházejí vystavená díla. Poté se zastaví u svého díla. Každý žák řekne, jak se mu touto technikou pracovalo, co mu činilo potíže a co by si pochválil.

Poznámky:

- Lze také pracovat s temperovými barvami.
- Papírová šablona vydrží jen několik otisků, proto je potřeba mít připravené jejich dostatečné množství.
- Otisk šablony je možné nahradit malbou bublin. Obě varianty vyzkoušeny (viz kapitola 2. 3. 1)

2.2.3 Dadaismus

Jako slavní umělci

Třída: 2.

Vzdělávací cíl: Seznámit žáky s různorodými textilními materiály. Vcítit se do obrazů slavných umělců a umět porozumět jejich výtvarné stavbě.

Výtvarný problém: Experimentování s předlohou výtvarného díla.

Technika: textilní koláž

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny

Pomůcky: Bob a Bobek v galerii (<https://www.youtube.com/watch?v=P8Ph4OYD9gs>), vytištěné obrázky obrazů z dějin umění (některé 2x podle počtu skupin na rozstříhání), balicí papír, různorodý textilní materiál – kusy látek, vlna, filc, nitě, bavlnky, knoflíky

Organizace: skupinová práce (3 - 5 žáků)

Propojení s dějinami umění: Dadaismus, Marcel Duchamp (1887–1968) – L. H. O. O. Q (Mona Lisa s knírkem)

Motivace: Pohádka Bob a Bobek v galerii (8 min.). Rozbor pohádky:

- „Kde se stali Bob a Bobek hlídači?“
- „Co je to galerie?“
- „Co se stalo, když Bob a Bobek v galerii hlídali?“
- „Co udělal Bob, když zloděj ukradl sochu?“
- „Kdo jim pomohl sochu získat zpět?“

„Když Bob prchal před Magdalénou, poničil spoustu obrazů. My se dnes pokusíme tyto obrazy zachránit a vytvořit je znovu.“

Postup:

- Rozdělení žáků do skupin: každý žák dostane ústřížek z obrazu – na rubové straně je označený jednou barvou. Podle těchto barev se žáci najdou a utvoří skupinky. Ve skupince si obraz složí. Pokud ho mají složený, dostanou obraz v celku.
- Každá skupinka dostane balicí papír, který bude sloužit jako podklad a různorodý textilní materiál.
- Ve skupince žáci prodiskutují, co se na obraze odehrává (jaké jsou tam postavy, jak jsou umístěné, co dělají...) a jak by se mohl jmenovat.
- Pomocí materiálu se snaží co nejlépe svůj obraz ztvárnit.

Hodnocení:

- Žáci si představí, že jsou návštěvníky galerie. Společně se přesouvají od jednoho díla k druhému. Autoři díla ukáží ostatním svůj vzorový obraz. Řeknou, jak ho pojmenovali, a co se na obraze podle nich odehrává.
- Učitel všechna díla vyfotografuje. Následně z nich udělá na nástěnce malou galerii, kde budou obrázky originálů i dětských parafrází.
- Následně mohou dané obrazy ztvárnit také jako živé sochy. Fotografie těchto parafrází také přidáme do malé galerie.

2.2.4 Surrealismus

Lexikon kouzelných tvorů

Třída: 2.

Vzdělávací cíl: Seznámit žáky s prostorovou tvorbou a možnostmi využití dané techniky.

Žáci se mají naučit vést dialog a vzájemně komunikovat.

Výtvarný problém: Vytváření jednoduchých náčrtů podle fantazijních představ, plastický přepis - následná realizace v prostoru (nizký reliéf), kompoziční variace tématu doplněná o písemný projev.

Technika: papírmašový reliéf

Časová dotace: ideální realizace ve škole v přírodě 2 hodiny

Pomůcky: kniha Arthur Spiderwick: Klíč k určování kouzelných tvorů ve světě kolem nás (autor: Di Terlizzi Tony, Blacková Holly), kopie několika stránek (do skupin), papír A4 (2 pro každou skupinu), tužka, klacíky, provázek, noviny, papírmaš (drcený papír, voda, lepidlo), jakékoli přírodniny

Organizace: práce ve dvojicích (trojicích)

Propojení s dějinami umění: Surrealismus, Max Ernst (1891–1976)

Motivace: Seznámení s knihou o kouzelných tvorech. Do skupin rozdělíme kopie několika stránek z knihy. Prohlédnutí obrázků. Přečtení informací o některých tvorech. „Představte si, že jste pomocníky Artura Spiderwicka. Právě jste se ocitli v zemi kouzelných tvorů a našli jste jednoho, kterého ještě nikdy nikdo neviděl. Aby vám Artur věřil, že jste ho našli, je potřeba začít si dělat vlastní lexikon kouzelných tvorů. Tohoto tvora nejen že nakreslíme, také ho vyfotíme a tyto ilustrace doplníme o další potřebné informace.“

Postup:

Na začátku týdne

- Žáci si ve skupinkách vymyslí svého tvora, kterého si nakreslí na papír.
- Když jsou se svou prací spokojeni, pustí se do jeho realizace.
- Nejprve vytvoří jeho základ – nakašírují si podkladový formát (který má libovolný tvar).
- Na základ tvoří papírmašovou hmotou svého kouzelného tvora v podobě nízkého reliéfu.
- Hotové kouzelné tvory dáme uschnout.

Na konci týdne

- Během týdne vymyslí žáci ve skupinách název svého tvora a popis (podle čeho ho poznáme, prostředí, kde žije, jakým žije způsobem...)
- Z těchto informací vytvoří stránku do lexikonu kouzelných tvorů.

Hodnocení:

- Žáci představí svého kouzelného tvora se všemi informacemi o něm. Svou stránku přiloží k lexikonu. Učitel kouzelného tvora vyfotografuje.
- Výsledným dílem bude Lexikon kouzelných tvorů, který vytvoří učitel ze stran lexikonu a vytištěných fotografií. Tento lexikon bude umístěn ve třídě, kde si ho mohou žáci kdykoli prohlédnout.
- Večer může následovat zhlédnutí filmu Kronika rodu Spiderwicků (2008, 95 minut).
- Ve vyšších ročnících můžeme tento lexikon využít při seznámení žáků se surrealismem. Žáci si ho jistě snáze vybaví (když ho sami dělali) a mohou své dílo porovnat např. s dílem Maxe Ernsta – L'ange du Foyer.

2.2.5 Futurismus

Svět v pohybu

Třída: 3.

Vzdělávací cíl: Uvědomit si možnosti zachycení pohybu v dvojrozměrném prostoru. Osvojit si práci se šablonou.

Výtvarný problém: Sledování a záznam pohybu v čase a prostoru. Pojetí postavy v pohybu jako zástupného symbolu a následná hra s pohybem siluety a fází příběhu.

Technika: kresba

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny

Pomůcky: papír A4, čtvrtka A3, tužka, nůžky, pastelky, vodové barvy, centropen (fix), ukázka animace z youtube např. <https://www.youtube.com/watch?v=zBjslrnE8Jc>, ukázky futuristických děl (Giacomo Balla – Děvčátko běžící přes balkon, Dynamika psa na vodítku, Carlo Carrá – Kůň a jezdec)

Organizace: individuální práce

Propojení s dějinami umění: Futurismus

Motivace: „Víte, jak se dají rozhýbat obrázky, aby se postavy na nich pohybovaly?“ „Znáte pojem animace? A víte, jak se taková animace může vytvořit?“ ukázka animace. „Jak ale docílit toho, aby vypadalo, že se postavy hýbou i na jednom jediném obraze? Tento problém řešili umělci, kteří se nazývali futuristé. Jak tento problém vyřešili?“ Ukázky futuristických děl. „Futuristé docílili dojmu pohybu tak, že některé části zaznamenali na obraze vícekrát.“ Seznámení s postupem práce. „Naše futuristické obrazy se budou týkat sportovců.“ „Jaké sporty znáte?“ Myšlenková mapa na tabuli (doprostřed slovo sport od něj paprsky s názvy sportů).

Postup:

- Každý žák si vybere sport a sportovce (ideálně jednoho maximálně dva) v určitém pohybu.
- Žáci také mohou volit variantu, kde se pohybuje celé tělo v jedné póze např. sáňkování.
- Rozmyslí si, jak velký pohyb chce znázornit a na kolik částí ho rozčlení.
- Spolužák může dělat model a zpomaleně pohyb předvádět, aby ho mohl žák nastudovat, a uvědomit si, které části se pohybují.

- Pro části, které se nepohybují (většinou hlava a trup) si žáci vyrobí šablonu, kterou pokaždé poposunou a obkreslí (podle situace může nehybná část zůstat bez posunutí), pohybující se části dokreslí podle potřeby (i náčiní).
- V závěrečné části pohybu (to co žák zaznamenal naposledy) se postava propracuje do detailů (pastelkami).
- Vodovými barvami je dotvořeno pozadí.
- Siluety zachycující předchozí pohyb obtáhneme černou pastelkou (popř. centropenem).

Hodnocení:

- Žáci se shromáždí do skupinek podle zvolených sportů. Vzájemně mohou porovnávat, proč zvolili tento pohyb a co jim činilo největší potíže.

2.2.6 Op art

Když nás klame zrak

Třída: 3.

Vzdělávací cíl: Upevnit znalost teplých a studených barev a příbuznosti barevného ladění. Žáci se seznámí s možnostmi volného lineárního a plošného vyjádření ve dvojrozměrném prostoru.

Výtvarný problém: Experimentování s liniemi, se vztahem různých barevných odstínů a jejich výrazovými hodnotami spojenými s linií. Samostatný výběr barev a pozorování jejich vlastností.

Technika: kresba voskovým pastelem

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny

Pomůcky: čtvrtka A4, tužka, voskové pastely, prezentace s obrázky optických iluzí a ukázkami op - artu

Organizace: individuální práce

Propojení s dějinami umění: Op-art

Motivace: „Co je optická iluze?“ Ukázky klasických optických iluzí. „Iluzi pohybu a hloubky však můžeme navodit také pomocí geometrických tvarů, linií a barev. Tímto způsobem pracovali umělci, kteří nám zastupují směr nazývaný op-art. V počátcích byla jejich díla pouze černobílá.“ Ukázka černobílého op-artu. „Později však umělci začali pracovat i s barvou.“ Ukázky barevných děl. „Umělci, kteří op-arty tvořili, svá díla pečlivě promýšleli a propočítávali. My si dnes vytvoříme op-arty, které budou o trochu méně složité.“

Postup:

- (U této práce se již předpokládá znalost teplých a studených barev.)
- Zopakování teplých a studených barev.
- (Body a – d dělají všichni žáci společně! Nezačínáme s dalším krokem, pokud nemají všichni žáci hotový krok předchozí. Bod e a f vysvětlujeme, když se děti blíží ke konci předchozí práce, ale ujistíme se, že i ostatní žáci poslouchají.)
- a) Žáci si na čtvrtce libovolně umístí střed op-artu (nemusí být středem čtvrtky, avšak pro efekt by neměl být umístěn u okraje čtvrtky).
- b) Poté si plochu rozdělí 6, 8 nebo 10 vlnitými (či rovnými) liniemi, vedoucími od středu k okraji (Žáky upozorníme na to, že čím je členění plochy větší, tím je

práce náročnější. Proto pomaleji pracující žáky vedeme spíše k méně členěné ploše.).

- c) Každý žák si vybere jednu část prostoru a u středu ji vyplní malým obloučkem vzhůru („kopečkem“).
- d) Poté další část prostoru napravo vynechá a přeskočí na další část – opět udělá „kopeček“ (tímto způsobem projede učitel s žáky společně všechny rozčleněné části).
 - Žáci individuálně zaplňují určené části „kopečky“ – mohou být od sebe libovolně vzdálené, některé užší, jiné širší.
- e) Nyní vyplníme prázdné části. Okraj prvního „kopečku“ vybrané části, spojíme s okrajem prvního „kopečku“ části napravo. Můžeme si vybrat ze dvou způsobů. „Kopečky“ spojíme rovnou čarou, nebo obloučkem dolů „dolíčkem“ (tato varianta je nutná u prací, která mají základní linie pro rozdělení rovné).
 - Žáci individuálně zaplňují určené části „dolíčky“ nebo rovnými liniemi (vyvarujeme se prací podle pravítka).
- f) Žáci si zvolí, zda budou „kopečky“ vybarvovat studenými nebo teplými barvami. Poté si ze zvolené škály vyberou dvě barvy. U „dolíčků“/rovných linií zvolí opačnou barevnou škálu a opět vyberou dvě reprezentující barvy.

Hodnocení:

- Každý žák ukáže ostatním své dílo, řekne, jaké barvy (teplé x studené i konkrétní barvy) zvolil u obloučků a jaké u dolíčků/rovných linií. (Tím si žáci upevňují znalost zařazení barev). Jak se mu pracovalo a zda by příště zvolil něco jinak, či si troufl na větší členění.

Poznámka: Během tvorby několikrát zařadit procvičení ruky a celkové protažení těla žáků.

2.2.7 Kinetismus

Není mobil jako mobil

Třída: 4.

Vzdělávací cíl: Naučit žáky vědomě volit prostředky v plastické tvorbě, bezpečně manipulovat s nástroji. Žáci si budou uvědomovat možnosti kompozičních přístupů a principů.

Výtvarný problém: Hledání zajímavých prostorových konstrukcí z běžných i netradičních materiálů, rozvíjení společné komunikace při práci ve skupině.

Technika: objektová tvorba

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny

Pomůcky: špejle, karton, provázky, pet lahve, děrovačka, části dřeva s dírkou (podstavec), tempery, štětce, lepidlo, pomocný papír

Organizace: skupinová práce (3 - 5 žáků)

Propojení s dějinami umění: Kinetismus, Alexander Calder (1898–1976)

Motivace: „Co si představíte, když se řekne slovo mobil?“ „Pojem mobil, však nemusí znamenat jen mobilní telefon. Slovem mobil, nazýváme také pohyblivé sochy. Tedy sochy, jejichž části se pohybují.“ Ukázky mobilních soch. „Tyto mobilní sochy tvořil například americký umělec Alexander Calder.“ Fotografie Alexandra Caldera. Tento umělec netvořil jen mobily, ale také sochy, které se nepohybují, jen stojí. Tyto sochy se jmenují stability.“ Oba pojmy napíšeme na tabuli. „Mobil, tedy mobilní telefon má určitě každý z vás. Dnes si ve skupinkách vytvoříte také svůj mobil, tedy mobilní sochu. A na závěr hodiny si svůj mobil budete moci vyfotit na svůj mobil“.

Postup:

- Žáky rozdělíme do skupin.
- Zopakujeme si, jaký je princip mobilu – pohyblivé sochy.
- Každá skupinka prodiskutuje, jak by měl jejich mobil vypadat a na pomocný papír si udělají jeho náčrtek.
- Když má skupinka náčrtek, zavolá pedagoga, který žákům poukáže na případné konstrukční problémy (aby se nepřevažoval, aby to šlo sestavit).
- Poté žáci konstrukci realizují (podstavcem je dřevo, které má díru na špejli, možné také udělat závěsný mobil. Je možné využít veškerého materiálu: nabarveného kartonu, části pet lahví, provázků, špejlí...).

Hodnocení:

- Při hodnocení seznámí skupinka ostatní se svým mobilem. Fouknutím, či dotykem „rozhýbají“ svou sochu. Také mohou ostatním říci, s jakým úskalím se při jeho tvorbě setkali, co jim činilo potíže.
- Na závěr možnost slíbeného focení mobilu na mobil.

2.2.8 Pop art

Nejdůležitější část

Třída: 4.

Vzdělávací cíl: Představit žákovi netradiční nástroje a práci s nimi. Žák si umí uvědomit vhodnost využití tohoto nástroje pro konkrétní výtvarné vyjádření.

Výtvarný problém: Vyhledávání zajímavých částí vyobrazení. Zvětšení motivu. Využití netradičního nástroje.

Technika: malba

Časová dotace: 2 hodiny

Pomůcky: papír A4 s předtištěnými 2 – 3 okénky, čtvrtka A2, tužka, barevné pruhy papíru do „L“, tempery, štětce, vatové tyčinky (do uší), kelímek, voda, igelit, černý centropen (fix), komiksové časopisy, prezentace s ukázkami děl Roye Lichtensteina.

Organizace: individuální práce

Propojení s dějinami umění: Pop – art, Roy Lichtenstein (1923–1997)

Motivace: Žáci dostanou do dvojice komiksový časopis. „Co je rozdílného od běžné pohádky/ příběhu a jak komiks vypadá?“ Rozbor podoby komiksu. „Komiks využíval ve své tvorbě jeden slavný umělec. Tento umělec se jmenoval Roy Lichtenstein“. Napíšeme jméno na tabuli i s jeho výslovností. „A jakým způsobem komiks zpracoval?“ Ukázky děl Roye Lichtensteina. „Co je na nich zajímavé?“ (vytečkování, ohraničení černou linií). „My se dnes staneme jeho pomocníky, a bude také tvořit podle komiksu.“

Postup:

- Každý žák si vymyslí krátkou situaci, kterou tužkou nakreslí do 3 – 5 okének komiksu (žáci dostanou okénka předtištěná, aby je měli dostatečně velká).
- Poté si vybere nejzajímavější část (celé okénko, či jeho část), kterou bude hledat a nakonec si nechá ohraničenou pomocí barevných pruhů papíru do „L“ (tvořící posuvné okénko).
- Tuto nejzajímavější část zvětší na čtvrtku A2.
- Jednotlivé části vybarví (řidší) temperou, či je vatovou tyčinkou (s barvou) vytečkují – mohou si vybrat, které části a kolik z nich budou vytečkovány (také jestli budou vytečkovány na bílý nebo barevný podklad).
- Na závěr obtáhnou obrysové linie černým centropenem.

Hodnocení:

- Závěrečné – Žáci umístí svá díla do jedné (či dvou řad). Každý žák objasní situaci, která se právě odehrává na jeho díle (nikoli co této situaci předcházelo, či ji následovalo). A také, proč zvolil k vytečkování tuto část.
- Po hodině – Vytvořená díla vystavíme také s komiksem, ze kterého vycházelo. Žáci tak mohou samostatně porovnávat obě práce a uvědomit si, kterou část by si popřípadě vybrali oni sami.

2.2.9 Kubismus

Svět na kousky

Třída: 5.

Vzdělávací cíl: Seznámit žáky s technikou koláže a pojmem kubismus. Žáci budou experimentovat s obrazem – vytvářet nové a neobvyklé souvislosti.

Výtvarný problém: Experiment s rozčleněním, skládáním a deformací obrazu. Hra s pravidelnými či nepravidelnými rytmickými strukturami. Vztah jednotlivých prvků poskládaných pomocí koláže do celku.

Technika: koláž

Časová dotace: 2 vyučující hodiny

Pomůcky: čtvrtka A3 (čtvercový formát), černobílé fotografie krajín natištěné na barevných papírech (pro každého žáka černobílou kopii + 2 barevné), lepidlo, nůžky, prezentace s kubistickými obrazy

Organizace: individuální práce

Propojení s dějinami umění: Kubismus, Pablo Picasso (1881 – 1973), Bohumil Kubišta (1884 – 1918)

Motivace: Prezentace – nejprve název kubismus, poté obrazy, na závěr jména Pablo Picasso, Bohumil Kubišta. „Co znamená název kubismus? Kubismus je směr, ve kterém umělci chtěli zachytit, že věci nejsou jen ploché, ale můžeme na ně nahlížet z více stran. Proto rozdělovali svá díla na jednotlivé části.“ Ukázky děl. „Slavným umělcem byl Pablo Picasso a dokonce, také jeden Čech Bohumil Kubišta.“ „My se dnes také staneme slavnými umělci a vytvoříme si kubistické obrazy.“

Postup:

- (Na přední lavici máme rozdělené jednotlivé fotografie na hromádky – vždy černobílé i barevné varianty)
- Každý žák si vybere krajinu, která se mu líbí. Od této fotografie si vezme jednu černobílou variantu a 2 různobarevné.
- Všechny obrazy si položí na sebe (! upozornit na to, aby byly všechny stejně orientované) a začne je trhat (stříhat) na jednotlivé části – počet částí vymezíme minimálním i maximálním počtem
- ! Održené části žáci okamžitě skládají před sebe na lavici do původní podoby obrázku!

- Poté žáci vytvářejí svou krajinu, využívají různých částí fotografie, v různých barvách, podle svého uvážení – části mohou různě rozsouvat, množit či umístit jinam
- Když si vytvoří finální kompozici, jednotlivé části nalepí.

Hodnocení:

- Finální díla rozložíme na jednom místě – vytvoříme skupinky podle předlohy. Žáci diskutují o zajímavých prvcích, které se jim líbí na dílech ostatních. Poté každý zhodnotí, jak se mu pracovalo (co mu činilo potíže, co ho naopak bavilo a jaký má dojem z celkové práce.

2.2.10 Fauvismus

Krajina podle bláznivého fotografa

Třída: 5.

Vzdělávací cíl: Volně experimentovat s barvou a jejím využitím. Pracovat s možností oprostít se od reálného základu viděného a ztvárňovat věci podle pocitů.

Výtvarný problém: Hra s barvami a jejím vlivem na výsledný dojem.

Technika: kolorovaná kresba tuší

Časová dotace: 1 vyučovací hodina

Pomůcky: čtvrtka A3, tuš, špejle, vodové barvy, štětce, kelímek, voda, igelit, prezentace upravených fotografií a fauvistických děl

Organizace: individuální práce

Propojení s dějinami umění: Fauvismus

Motivace: „V dnešní době můžeme díky fotoaparátům a počítačovým programům vytvořit úžasné věci. Když pozměníme barvy, vypadají fotografie úplně jinak.“ Ukázka upravených fotografií (s různými efekty). „Své obrazy chtěli ozvláštnit také malíři, kteří se nazývali fauvisté. Ti při malování používali pouze čisté barvy, které nemíchali. Zvláštní také bylo, že věcem nedávali barvy podle toho, jak je viděli, ale podle toho, jak je cítili.“ Ukázky děl fauvistů. „My dnes fauvisy napodobíme, a vytvoříme krajinu, kterou v počítačovém programu upravil bláznivý fotograf.“

Postup:

- Žáci mají za úkol ztvárnit libovolnou krajinu, ve které se odehrává jakákoli situace.
- Nejprve na čtvrtku nakreslí krajinu tuší.
- Poté ji vybarví vodovými barvami (pro lepší efekt můžeme volit barvy anilinové – upozornit na jedovatost).

Hodnocení:

- „Kdo si vzpomene, jak se jmenovali umělci (nebo směr), podle kterého jsme dnes tvořili?“ „A jakým způsobem tvořili?“ Následně žáci představí svou krajinu, co se v ní odehrává a jakým způsobem se mu tvořilo. Na závěr se děti zeptáme, jestli se jim líbí více klasické obrazy, kde věci mají své barvy, nebo tyto obrazy a proč.

2.3 Realizace v praxi a reflexe

Část metodických listů byla realizována na základních školách, a to na ZŠ Arbesova v Jablonci nad Nisou a na ZŠ Měcholupy (okr. Louny). Metodické listy byly vybrány tak, aby byl zastoupen každý ročník 1. stupně základní školy. V této kapitole je zaznamenán průběh jednotlivých hodin, vlastní reflexe (popřípadě připomínky paní učitelek), hodnocení hodiny žáky a fotodokumentace (viz přílohy č. 1 – č. 5). Hodnocení žáci prováděli vyplněním jednoduché anonymní ankety (viz příloha č. 7) nebo formou ústního hodnocení (tato varianta zařazena pouze v první třídě).

Obrázek 1: Seznámení s materiálem

Obrázek 2: Plánování

2.3.1 Orfismus – Přiletěla bublina (1. třída)

Tuto přípravu jsem realizovala ve dvou prvních třídách. V prvním případě je využíváno otisků papírových šablon a následné roztírání přes šablonu. Ve druhém případě jsem přípravu poupravila (na základě hodnocení žáků) a otisk šablony je nahrazen vlastní malbou žáků.

Průběh hodiny (1):

Motivační říkanka s pohybem se žákům velmi líbila a během chvilky se jí všichni naučili. Velkým překvapením pro mě bylo, že v této třídě pracovali žáci s vodovými barvami poprvé. Vzhledem k tomuto faktu jsem se rozhodla (po domluvě s paní učitelkou) zařadit před samotnou práci experimentování s barvou a štětcem. Na malé čtverci si žáci vyzkoušeli práci s barvou po přidání různého množství vody, při experimentování se stopou štětce také pozorovali, jakou rychlostí barevné plochy schnou. Po hře s barvou jsme si zopakovali říkanku „Přiletěla bublina“ a následně jsem žákům ukázala, jakým způsobem budou pracovat se šablonou. Žáci uměli velmi dobře pracovat s nůžkami (dle jejich vyjádření s nimi pracují poměrně často), a proto jim výroba šablon nečinila žádné potíže. Následná práce s šablonami se žákům dařila a samotná technika dokázala udržet jejich pozornost po celou dobu práce. Po společném hodnocení si žáci na závěr sami vyžádali říkanku „Přiletěla bublina“.

Reflexe (1):

Skutečnost, že žáci po více než půl roce ve škole nikdy nepracovali s vodovými barvami, mě velmi překvapila a do jisté míry šokovala. Váhala jsem, jestli se s nimi pustit do práce jen s krátkou ukázkou používání vodových barev, nebo zda mám před samotnou práci zařadit experimentování s barvou. V druhém případě jsem se obávala, aby pro ně výuka nebyla příliš dlouhá (vzhledem k jejich nízkému věku) a neztratila se motivace k práci. Nakonec jsem tuto variantu přeci jen zvolila, a proto nebylo možné dodržet časové vymezení (1 vyučovací hodina). Celá realizace tedy trvala 2 vyučovací hodiny (s přestávkou), přesto žáci po celou dobu byli schopni pracovat soustředěně a se záplem.

Hodnocení žáky (1):

V případě prvních tříd jsem volila slovní hodnocení. Nejprve žáci říkali samé kladné hodnocení, ve kterém uváděli, že se jim líbil pohyb u říkanky, také hra s vodovými barvami i samostatná práce se šablonou. Negativně hodnotili práci

s vodovou barvou, která jim (podle nich) příliš nešla. Někteří žáci by příště bubliny raději malovali sami, aby více pracovali se štětcem.

Průběh hodiny (2):

Tuto přípravu jsem mohla realizovat znovu na jiné škole, a tak jsem se rozhodla vyzkoušet variantu bez otisků, tedy s malbou bublin. Před začátkem hodiny jsem se u paní učitelky ujistila, že žáci s vodovými barvami již pracovali (a to několikrát). Opět jsme hodinu začali říkankou s pohybem, u které se hned zpočátku přidalo několik žáků, kteří ji znali z mateřské školy. Před samotnou prací jsme si připomněli práci s vodovými barvami a následně ukázali využití šablony. Při vlastní tvorbě si žáci nejprve namalovali samotné bubliny a než jim práce uschnula, vystříhali si několik šablon. Poté pomocí šablon doplnili kompozici o prasknuté bubliny. Po společném hodnocení jsme hodinu zakončili zopakováním říkanky s pohybem.

Reflexe (2):

V této třídě pracovali žáci s vodovými barvami bez problémů, ale znatelně větší potíže jim činilo stříhání. Několik žáků se s vystříhnutím šablony potýkalo takovým způsobem, že ani nedokázali dodržet její tvar. U jedné práce se objevil otisk celé šablony. Velmi mě překvapilo, že u většiny ostatních prací se otisk neobjevil. Celou přípravu (včetně úvodní motivace a závěrečného hodnocení) se podařilo realizovat za 1 vyučovací hodinu.

Hodnocení žáky (2):

Žáci byli se svou prací velmi spokojeni. S vodovými barvami pracovali již několikrát a používají je rádi. Práce se šablonou jim přišla zajímavá a oceňovali ji i ti žáci, kterým její stříhání příliš nešlo. Jako zápor hodnotili žáci skutečnost, že když neměli hezky vystřiženou šablonu, tak jsem jim jí nechtěla „opravit“.

Obrázek 3: Přiletěla bublina

Obrázek 4: Přiletěla bublina

2.3.2 Dadaismus - Jako slavní umělci (2. třída)

Průběh hodiny:

Již o přestávce během přípravy pracovního prostoru se žáci na hodinu velmi těšili, protože rádi pracují ve skupinkách. Během úvodní části hodiny pečlivě sledovali pohádku Bob a Bobek v galerii a následně uměli odpovědět na všechny připravené otázky dokonce s nejrůznějšími detaily (např. že ukradená socha se jmenovala Diskobolos, ale Bob a Bobek ji ve svém podání přejmenovali). Když se žáci pomocí rozstříhaných obrazů rozdělili do skupinek a následně je složili, byli velmi překvapeni, že nedostali žádné štětce ani jiný malířský materiál. Po vysypání látek před tabuli a rozložení dalšího textilního materiálu, reagovali žáci různým způsobem. Někteří se rovnou pustili do práce, jiní si látky osahávali, zkoumali je a porovnávali různé materiály. Každá skupina pojala obraz po svém, někteří se zabývali pozadím, jiní se zaměřili na postavy, či podstatné prvky obrazu. Také rozměry obrazu byly odlišné. Většina skupin se snažila zaplnit celou plochu podkladového papíru, jedna ze skupin si formát zmenšila „orámováním“ obrazu“ a poslední skupinka formát nerespektovala vůbec a udělala na podkladu „trpaslíka“ (přesto obraz vypadal velmi dobře). Žáky velmi zaujalo závěrečné hodnocení, které proběhlo formou procházky po „naší malé galerii“. Každý obraz představili jeho autoři a návštěvníci ho zhodnotili. Po prohlídce následoval úklid materiálu, do kterého se dětem nechtělo, protože si nechtěly svůj obraz „zničit“. Do úklidu se pustily až po příslibu vytištění fotografií, ze kterých si i s originály budou moci opět „malou galerii“ vytvořit.

Reflexe:

Žákům se velmi líbila motivační pohádka. Během následného rozboru děje se zapojovala celá třída a i při samotné práci o příběhu diskutovali. Textilní materiál děti velmi zaujal, a proto by i samotné seznámení s materiálem a jeho zkoumání, mohlo být použito jako motivace. Velmi mě překvapilo, že dětem vadily pomačkané látky a snažily se je pomocí dlaní „vyžehlit“. Ze zvědavosti jsem zařadila také obrazy, kde jsou lidé z profilu, a čekala jsem, jak si s tímto faktem jednotlivé skupiny poradí. Byla jsem překvapena, že se nad touto skutečností žáci vůbec nepozastavili a každá skupina to řešila po svém. Jedna ze skupin polohu těla respektovala a postavu z profilu ztvárnila, druhá skupina si postavu přizpůsobila a její obličej zobrazila z čelného pohledu.

Po organizační stránce bych pro příští realizaci volila skupiny, kde by byly maximálně 4 děti. V mé hodině byla jedna skupina, kde bylo žáků 5 a neustále již

vytvořený obraz rozebírali a předělávali (také jediní práci nestihli). Dále před rozdělením do skupin bych žákům řekla, aby si ve skupině jasně určili, kdo jakou část obrazu bude dělat. Velmi důležité je také žákům říci, že jejich parafráze nemusí být úplně přesná a ani barvy látek nemusí být dodrženy. Některé z dětí se s tímto faktem nechtěly smířit a vytrvale hledaly naprosto stejné odstíny. Velmi mě potěšilo závěrečné hodnocení, kde bylo vidět, že jsou žáci na svoje díla pyšní.

Žáci si během hodiny „osahali“ nejrůznější textilní materiál a často s ním experimentovali (nejvíce je zaujala vlna a materiály, ze kterého není běžné oblečení). Po celou dobu pracovali se zaujetím a i výsledné práce dopadly velmi dobře, a proto bych tuto hodinu hodnotila jako velmi zdařilou.

Hodnocení žáků:

Žákům se na hodině nejvíce líbila pohádka Bob a Bobek v galerii, skupinová práce, tvorba z látek, a navozená situace, kdy se během hodiny stali slavnými umělci a museli znovu vytvořit obrazy, které Bobek zničil. Naopak se jim nelíbilo, že se nemohli shodnout a obraz dělali celý od znova, a jeden žák uvedl, že hodina pro něj byla příliš hlučná.

Obrázek 5: Claude Monet - parafráze

Obrázek 6: Claude Monet

2.3.3 Op art – Když nás klame zrak (3. třída)

Průběh hodiny:

Téma optických klamů a op artu žáky velmi zaujalo a během prezentace kladli různé dotazy. Nejvíce je zajímalo, zda byla díla vytvářena přes počítač, jak se jmenovali umělci, kteří op art tvořili a zda je více takových děl. Velmi mě potěšilo, že si název směru i jména umělců z vlastní iniciativy zapsali, aby si je doma mohli najít na internetu. V počátcích práce, kdy jsme pracovali společně, se někteří žáci tvářili nedůvěřivě a byli zklamaní, že z této práce op art vzniknout nemůže. Avšak během krátké chvíle změnili názor a těšili se na výsledek. Nejvíce děti práce nadchla, když začaly pracovat s barvami a optická iluze se začala „rýsovat“. Během 2 vyučovacích hodin stihli všichni žáci práci dokončit, někteří z nich si udělali i druhý malý op art na čtvrtku A5. Při závěrečném hodnocení žáci své práce chválili a většina z nich uváděla, že by chtěli zkusit i více členěnou plochu.

Reflexe:

Úvodní prezentace žáky velmi zaujala. Domnívám se, že pro tento věk jsem vhodně zvolila cestu přes klasické optické klamy a postupně se dostávala k op artu. Před samotnou realizací jsme s žáky zopakovali teplé a studené barvy a zařazení jednotlivých barev vypsali na tabuli. Během volby barev bylo vidět, že někteří žáci v této problematice stále tápají a hledají pomoc na tabuli. Díky společné práci na začátku tvorby věděli žáci, co mají dělat a práce jim nepřipadala tolik složitá (tento fakt uváděli sami žáci v závěrečném hodnocení). Během práce je vhodné zařazovat cviky na procvičení ruky a celkové protažení těla. Tento fakt jsem si uvědomila, až během realizace, kdy jsem viděla, že žáci pracují sice s nadšením, ale v určité křeči. Tato hodina mě velmi potěšila nejen z důvodu, že žáci jeví o danou problematiku zájem ale také proto, že všichni zažili úspěch a se svou prací byli spokojeni (včetně žáků integrovaných i těch, kteří na začátku hodiny uváděli, že je výtvarná výchova nebaví nebo jim nejde).

Hodnocení žáků:

Za klady hodiny žáci nejčastěji považovali zajímavou prezentaci, seznámení s op artem a 3D efekt, který vnikl. Zajímavým hodnocením bylo: „Hodina byla super, o víkendu to naučím rodiče“. Záporny uvedli žáci pouze dva a to fakt, že jsem jim neukázala, jak má obrázek vypadat na konci a že je místy bolela ruka.

Obrázek 7: Když nás klame zrak

Obrázek 8: Když nás klame zrak

2.3.4 Pop art – Nejdůležitější část (4. třída)

Průběh hodiny:

Na začátku hodiny byla zařazena práce s komiksovým časopisem, u které jsem si potvrdila svou domněnku, že někteří žáci se s touto formou příběhu nikdy nesetkali. Ale i ti, kteří komiks znali, byli velmi zvědaví, jak je možné ho využít ve výtvarné výchově. Dále je zaujala díla Roye Lichtensteina, která byla odlišná od uměleckých děl, která již někdy viděli. Hned po úvodní motivaci jsem žáky seznámila s celým postupem práce. Většina žáků se bez váhání pustila do vytváření komiksové předlohy, někteří však dlouho váhali a pracovat začali až po několika navržených tématech (část pohádky, osobní zážitek, příběh o zvířeti...). Určité potíže činilo žákům zvětšování na daný formát. Někteří až při práci s temperou uvěřili, že mají jednotlivé části moc malé. Malbu temperou zvládali žáci bez obtíží, velmi často se pouštěli také do míchání barev. Vytečkování žáky natolik zaujalo, že tímto způsobem chtěli zpracovat co největší část a při jejím výběru byli velmi kreativní. Přestože žáci průběžně viděli i práce ostatních, při závěrečném hodnocení byli velmi překvapení z celkového dojmu, kterým práce působily. Při závěrečném hodnocení se také mezi dětmi rozvinula vášnivá diskuse o jednotlivých dílech. Společně si přitakávali o náročnosti tečkování a řešili, kterou část z komiksu by zvolili oni sami.

Reflexe:

Při tvorbě tohoto metodického listu, jsem dlouho zvažovala formát čtvrtky, na kterou budou žáci pracovat. Při své realizaci jsem vyzkoušela práci na formát A2, který žáky hned na úvod vyděsil. Domnívám se, že pokud by však byli zvyklí s tímto formátem pracovat, nečinil by jim tento úkol na něj žádný problém. Naopak si myslím, že na menším formátu by práce s tečkováním nemusela tolik vyniknout a mohla by působit i nevkusně. Na doporučení paní učitelky jsem snížila počet okének přípravného komiksu pouze na 2. Z časového hlediska to byla velmi dobrá poznámka a během práce mohli žáci sami uvážit, zda vyplní jedno nebo obě přípravná okénka.

Obsah komiksu jsem nechala volně na žácích, a proto se ve třídě objevilo mnoho různorodých motivů. Bylo velmi zajímavé sledovat, co se dětem honí hlavou a co je první napadne, když jim necháte „volnou ruku“ (především u těch, kteří začaly pracovat okamžitě a nad přípravným komiksem příliš nepřemýšlely). Objevovaly se zbraně, zvířata, příšerky, nápisy i předměty běžné potřeby (např. kniha). V této situaci nastala diskutabilní situace, zda dovolit žákům, malovat zbraně a podobné motivy. Jistě jde

o věc názoru. Já osobně se domnívám, že v tomto konkrétním případě, kdy si žáci v motivační části vyslechli myšlenky pop artu a věděli, že umělci ztvárňovali věci, které je obklopovali, by bylo protichůdné jim některé motivy zakazovat. Jediná podmínka, která byla na začátku práce stanovena, se týkala sprostých či vulgárních motivů.

Jako možná varianta tohoto metodického listu je přípravný komiks předpřipravit již v jiné hodině (např. ve čtení – přetvoření krátkého příběhu do komiksu). V této variantě by se nerozhodní žáci vyvarovali situace, kdy je nenapadá, co mají do přípravného komiksu kreslit, a prodloužil by se čas na samotnou realizaci v barvě. Velmi zajímavé by také bylo, zaměřit se pouze na ztvárnění slov či nápisů.

Hodnocení žáků:

Žáky velmi překvapilo, že své hodnocení nemají podepisovat, a tento fakt mezi sebou hodnotili velmi kladně. V části „Co se ti na dnešní hodině líbilo?“ nejčastěji uváděli volnost motivu, komiks jako výchozí část práce, technika tečkování a nové informace. Naopak jako negativní hodnotili žáci velikost čtvrtky a nedostatek času na to, aby mohli tečkovat i velké plochy.

Obrázek 9: Nejdůležitější část

2.3.5 Fauvismus – Krajina podle bláznivého fotografa (5. třída)

Průběh hodiny:

Na začátku hodiny se žáci skrze prezentaci seznámili s pojmem fauvismus a jeho principy. Téma hodiny (krajina podle bláznivého fotografa) volně navazovalo na předchozí práci, ve které studovali a zaznamenávali krajinný ráz. Dle svého uvážení mohli žáci ztvárnit konkrétní místo či krajinu vymyšlenou. Před samotnou prací si žáci vyzkoušeli, jaké stopy zanechávají různé druhy (velikosti) per. Po rozvržení obrazu následovala práce s tuší s využitím různě širokých linií. Když se práce s tuší chýlila ke konci, zopakovali jsme si principy fauvismu a žáci se pustili do práce s barvou. Většina dětí během 2 vyučovacích hodin stihla a v závěrečném hodnocení práci chválila.

Reflexe:

Fauvistické obrazy žáky velmi zaujaly. Na vlastní práci se těšili a to především na část kolorování barvou podle pocitů a fantazie. Bylo velmi zajímavé porovnávat kreslířský projev a výstavbu krajiny u jednotlivých žáků. I když byli stejně staří, v úrovni jejich prací byly značné rozdíly, a to především v plastičnosti obrazu a dodržování poměrů jednotlivých útvarů na stejné úrovni (např. dům a květina). Všichni však pojali svou krajinu svébytně a tvořili velmi zajímavé kompozice. Práce s tuší ani anilínovými barvami nečinila žákům problém. Pouze při práci s barvou byla potřeba žáky několikrát upozornit na nutnost zaschnutí tuše v místech, kde chtějí kolorovat. Většina žáků se do práce s využitím neobvyklých barev pustila s nadšením, ale našla se i dvě děvčata, která se od reálných barev nechtěla oprostít. Při závěrečném hodnocení byli žáci z výsledků nadšení. Někteří uvedli, že se jim více líbí krajina bez domů, kde více vynikne netradiční barevnost.

Hodnocení žáků:

V 5. ročníku se poprvé v hodnocení objevilo „Výtvarnou výchovu nemám rád/a.“ nebo „Výtvarná výchova mě nebaví.“ Do záporů také žáci uváděli, že neradi pracují s tuší. I přes tyto skutečnosti všichni žáci (až na dva) uvedli, že je velmi bavila možnost ozvláštnit obraz podle sebe a volit libovolné barvy. U zmíněných dvou výjimek se domnívám, že šlo o dvě děvčata, která změněnou barevnost použila jen velmi střídmě a i v závěrečném hodnocení se vyjádřila, že se jim obrazy líbí více „normálně“.

Obrázek 10: Krajina podle bláznivého fotografa

Obrázek 11: Krajina podle bláznivého fotografa

3 Závěr

V současné době se velmi často můžeme setkat se skutečností, že výtvarná výchova je upozadřována vůči ostatním předmětům. Mnoho učitelů ji chápe jako předmět, který může učit každý a není nutné se nad jejím obsahem a především přínosem příliš zamýšlet. Někteří vyučující realizují hodiny tak, že rozdají papír a žáci namalují (nakreslí) nějaký „obrázek“, jiní se alespoň snaží u dětí rozvíjet estetické citění. Během svých praxích jsem se téměř nesetkala se skutečností, že by učitelé zařazovali do hodin výtvarné výchovy výtvarnou kulturu.

Byla jsem přesvědčena, že tuto skutečnost potvrdí i můj průzkum zaměřený na hodiny výtvarné výchovy inspirované dějinami umění 20. století zařazované na 1. stupni základních škol. Jak jsem již podrobně uvedla v kapitole 2.1, učitelé zde však zodpověděli, že tuto tematiku do svých hodin zařazují. Dále uvedli (a zde se s nimi shodují), že na trhu není dostatek kvalitních materiálů, které by bylo možné přímo použít v hodinách výtvarné výchovy.

Z tohoto důvodu jsem se zaměřila na tuto problematiku a ve své diplomové práci vytvořila sborník metodických listů pro výuku výtvarné výchovy. Záměrem mého sborníku není přímo určit, jak mají učitelé vést hodiny s touto tematikou, ale měly by sloužit spíše jako inspirace, jak takovéto hodiny připravovat. Část těchto listů jsem realizovala v praxi. Pro žáky byly tyto hodiny velmi atraktivní a díla slavných umělců pro ně byla nejen zdrojem nových poznatků, ale také silnou motivací pro následnou tvorbu. Žáci tak hravou formou poznali slavné umělce 20. století a jejich díla.

Právě realizace v praxi mě ujistila v mé domněnce, že na 1. stupeň základní školy lze nenásilnou formou zařadit dějiny umění 20. století. V mé budoucí praxi bych chtěla do výuky zařazovat hodiny inspirované výtvarným uměním, které by byly tvořené v podobném duchu jako již vytvořené metodické listy. Žáci by si vytvářeli portfolio, do kterého by si zapisovali stěžejní informace o daném období či směru, které by byly doplněny o fotografie děl umělců, ale i jejich vlastních. Ve vyšších ročnících by mohlo toto portfolio být doplňováno a rozšiřováno. Domnívám se, že vlastní tvorba a prožitek z ní by v žácích mohla podpořit i další zájem o dějiny umění.

4 Seznam literatury

- 1 BLATNÝ, Ladislav, 1983. *Z historie výtvarné výchovy na českých školách*. Vyd. 1. V Brně: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Brně, 131 s. Spisy Pedagogické fakulty Univerzity J.E. Purkyně v Brně.
- 2 DEMPSEY, Amy, 2002. *Umělecké styly, školy a hnutí: encyklopedický průvodce moderním uměním*. 1. vyd. Editor Uta Grosenick. Praha: Slovart, 304 s. ISBN 80-720-9402-5.
- 3 ELGER, Dietmar, 2004. *Dadaismus*. Editor Uta Grosenick. Praha: Slovart, 95 s. ISBN 80-720-9661-3.
- 4 GANTEFÜHRER-TRIER, Anne, 2005. *Kubismus: jak chápat moderní umění*. 1.vyd. Editor Uta Grosenick. Překlad Runka Žaludová. Praha: Slovart, 95 s. ISBN 80-720-9671-0.
- 5 GAVORA, Peter, 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Překlad Vladimír Jůva, Vendula Hlavatá. Brno: Paido, 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.
- 6 HAZUKOVÁ, Helena a Pavel ŠAMŠULA, 1991. *Didaktika výtvarné výchovy*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7066-368-5.
- 7 KAVČÁKOVÁ, Alena a Josef MALIVA, 1994. *Úvod do výtvarné výchovy*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-706-7383-4.
- 8 KLINGSÖHR-LEROY, Cathrin, 2005. *Surrealismus*. Editor Uta Grosenick. Překlad Vladimír Čadský. V Praze: Slovart, 95 s. ISBN 80-720-9656-7.
- 9 LOSOS, Ludvík, 1995. *Techniky malby*. Vyd. 2. Ilustrace Yvetta Oulíková. V Praze: Aventinum, 191 s. Umělcova dílna. ISBN 80-852-7746-8.
- 10 MARTINOVÁ, Sylvia, 2007. *Futurismus: jak chápat moderní umění*. 1. vyd. Editor Uta Grosenick. Překlad Runka Žaludová. V Praze: Slovart, 95 s. ISBN 978-80-7209-874-3.
- 11 PHILLIPS, Sam, 2013. *--ismy: jak chápat moderní umění*. 1. vyd. Editor Uta Grosenick. Překlad Runka Žaludová. Praha: Slovart, 157 s. ISBN 978-807-3917-623.
- 12 POŠAROVÁ, Markéta, 2012. *Výtvarné vyjadřování 3: (prostorová tvorba)*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 39 s. ISBN 978-80-7372-837-3.
- 13 RVP 2013, dostupné na: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>

- 14 ROESELOVÁ, Věra, 2003. *Didaktika výtvarné výchovy V., nejen pro základní umělecké školy*. Přprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. ISBN 80-729-0129-X.
- 15 ŠKALOUDOVÁ PUCHMAJEROVÁ, Lucrezia a Hana VALEŠOVÁ, 2008a. *Úvod do didaktiky grafiky*. Liberec: TUL. ISBN 978-80-7372-420-7.
- 16 ŠKALOUDOVÁ PUCHMAJEROVÁ, Lucrezia a Hana VALEŠOVÁ, 2008b. *Úvod do didaktiky kresby*. 2. vyd. Liberec: TUL. ISBN 978-80-7372-421-4.
- 17 VANČÁT, Jaroslav, 2007. *Výchova k tvořivosti ve Školním vzdělávacím programu*. Praha: EduArt. ISBN 978-80-86783-20-8.

Zdroje obrázků:

1. Obrázek 6:

Monet, Claude: Žena se slunečníkem. In: *Slavnobrazy.cz* [online]. [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: <http://www.slavnobrazy.cz/monet-claude-zena-se-slunecnikem-ido-2112>

2. Obrázek 17:

Čtenářka. In: *Cojeco: Vaše encyklopedie* [online]. [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: <http://www.cojeco.cz/obrazek.php?cesta=http://www.cojeco.cz/attach/ilustration/s/3a923faed4579.jpg>

3. Obrázek 19:

Mistr Theodorik - Svatý Ludvík. In: *Rodon* [online]. [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: <http://www.rodon.cz/malir-dila/-Mistr-Theodorik-89/Sv-Ludvik-1463>

4. Obrázek 21:

Egyptská malba. In: *Egyptia-d-m. estranky.cz* [online]. [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: <http://www.egyptia-d-m.estranky.cz/clanky/malirstvi.html>

5 Přílohy

Seznam příloh:

Příloha 1: Fotodokumentace – Přiletěla bublina (1. třída)

Příloha 2: Fotodokumentace – Jako slavní umělci (2. třída)

Příloha 3: Fotodokumentace – Když nás klame zrak (3. třída)

Příloha 4: Fotodokumentace – Nejdůležitější část (4. třída)

Příloha 5: Fotodokumentace – Krajina podle bláznivého fotografa (5. třída)

Příloha 6: Anketní šetření

Příloha 7: Hodnotící anketa pro žáky

PŘÍLOHA 1: Fotodokumentace – Přiletěla bublina (1. třída)

Obrázek 12: Přiletěla bublina

Obrázek 13: Přiletěla bublina

Obrázek 14: Přiletěla bublina

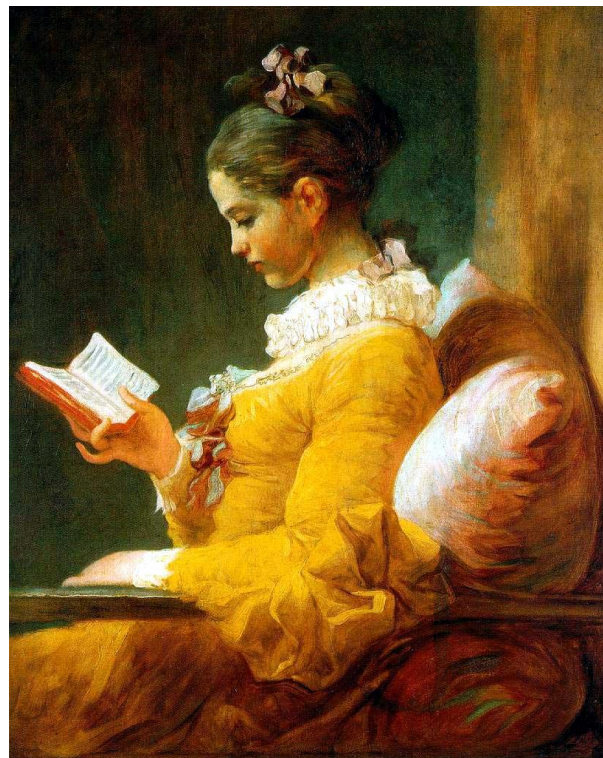

Obrázek 15: Přiletěla bublina

PŘÍLOHA 2: Fotodokumentace – Jako slavní umělci (2. třída)

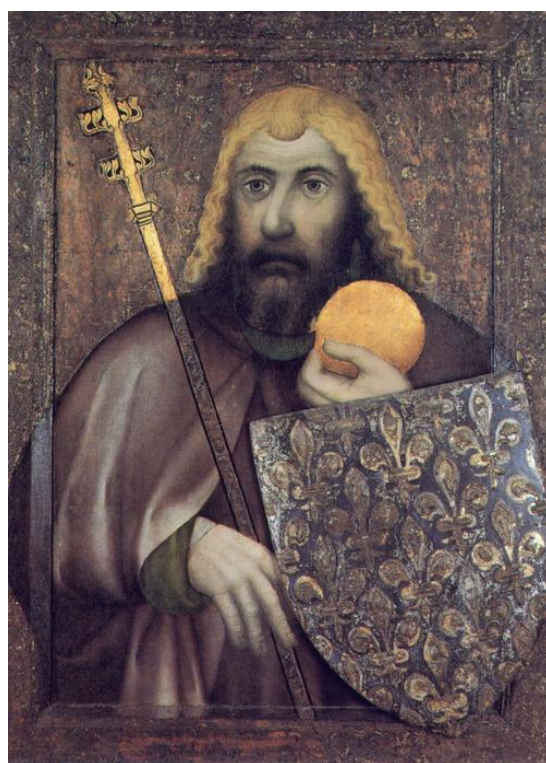
Obrázek 16: Čtenářka – parafráze

Obrázek 17: Čtenářka

Obrázek 18: Mistr Theodorik – parafráze

Obrázek 19: Mistr Theodorik

Obrázek 20: Egypt – parafráze (2. třída)

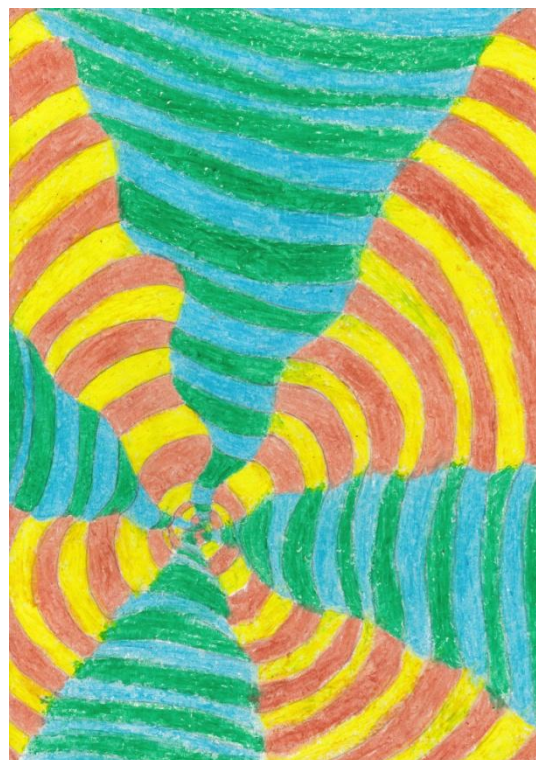

Obrázek 21: Egypt

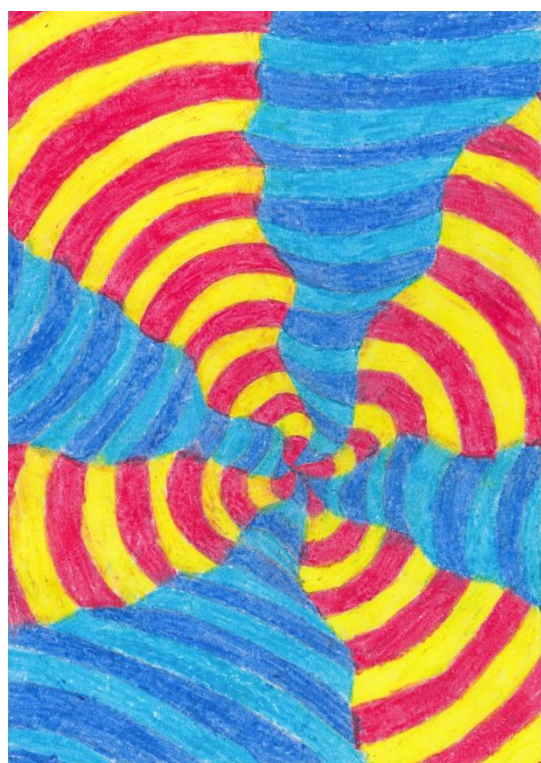
PŘÍLOHA 3: Fotodokumentace – Když nás klame zrak (3. třída)

Obrázek 22: Když nás klame zrak

Obrázek 23: Když nás klame zrak

Obrázek 24: Když nás klame zrak

Obrázek 25: Když nás klame zrak

PŘÍLOHA 4: Fotodokumentace – Nejdůležitější část (4. třída)

Obrázek 26: Nejdůležitější část

Obrázek 27: Nejdůležitější část

Obrázek 28: Nejdůležitější část

Obrázek 29: Nejdůležitější část

Obrázek 30: Nejdůležitější část

PŘÍLOHA 5: Fotodokumentace - -Krajina podle bláznivého fotografa (5. třída)

Obrázek 31: Krajina podle bláznivého fotografa

Obrázek 32: Krajina podle bláznivého fotografa

Obrázek 33: Krajina podle bláznivého fotografa

Obrázek 34: Krajina podle bláznivého fotografa

5. Jaké konkrétní výtvarné umělce jste do výuky zařadil(a) za poslední rok?

6. Jakým způsobem jste využil(a) dějiny výtvarného umění v hodinách výtvarné výchovy za poslední rok?

7. Uveďte příklad hodiny inspirované dějinami výtvarného umění, kterou jste do výuky zařadil(a) za poslední rok.

8. Máte k dispozici dostatek materiálů, ze kterých lze čerpat inspiraci pro hodiny, do kterých zařazujete dějiny výtvarného umění?

Ano

Ne

Nevím

9. Kolik Vám je let?

méně než 34 let

více než 55 let

35 let – 54 let

10. Jak dlouho učíte výtvarnou výchovu na 1. stupni ZŠ?

do 3 let

9 – 15 let

4 – 8 let

více než 15 let

11. Pro výuku výtvarné výchovy na prvním stupni:

mám kvalifikaci

mám kvalifikaci a specializaci výtvarná výchova

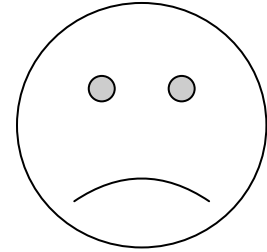
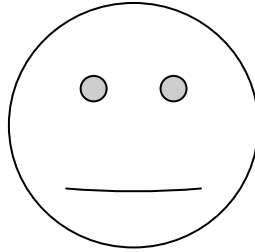
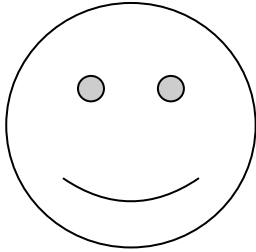
nemám kvalifikaci

Děkuji za Váš čas.

Monika Frýbová

PŘÍLOHA 7: Hodnotící anketa pro žáky

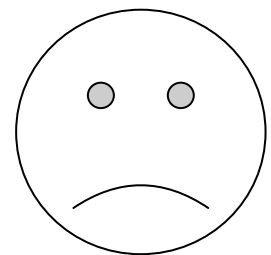
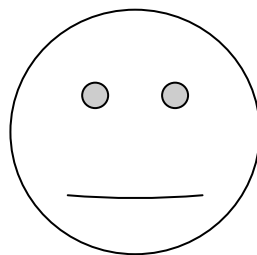
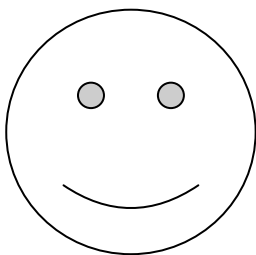
Jak se ti líbila dnešní hodina? Vybarvi.

Co se ti na dnešní hodině líbilo?

Co se ti na dnešní hodině nelíbilo?

Jak se ti líbila dnešní hodina? Vybarvi.

Co se ti na dnešní hodině líbilo?

Co se ti na dnešní hodině nelíbilo?
